

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CZWARTA SEKCJA

SPRAWA VIZGIRDA przeciwko SŁOWENII

(Skarga nr 59868/08)

WYROK

STRASBOURG

28 sierpnia 2018 r.

OSTATECZNY

28/11/2018 r.

*Wyrok stał się ostateczny zgodnie z warunkami określonymi w art. 44 ust. 2
Konwencji. Wyrok może podlegać korekcie edycyjnej.*

W sprawie Vizgirda przeciwko Słowenii,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Czwarta Sekcja), zasiadając jako Izba składająca się z następujących sędziów:

Paulo Pinto de Albuquerque, *Przewodniczący,*

András Sajó,

Nona Tsotsoria,

Egidijus Kūris,

Iulia Motoc,

Gabriele Kucsko-Stadlmayer,

Marko Bošnjak, *Sędziowie,*

oraz Marialena Tsirli, *Kanclerz Sekcji,*

Obradując na posiedzeniu zamkniętym w dniach 6 września 2016 r., 31 stycznia 2017 r., 16 maja 2017 r. oraz 12 czerwca 2018 r.,

Wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w ostatniej z wymienionych dat:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 59868/08) wniesionej w dniu 2 grudnia 2008 r. przeciwko Republice Słowenii do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, na podstawie art. 34 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („Konwencja”), przez obywatela litewskiego, pana Danasa Vizgirdę („skarżący”).

2. Skarżący był reprezentowany przez pana R. Završeka, adwokata praktykującego w Lublanie. Słoweński Rząd („Rząd”) reprezentowany był przez swojego pełnomocnika, panią Ms T. Mihelič Žitko, Prokurator Generalną.

3. Skarżący podniósł w szczególności zarzut, że jego prawo do rzetelnego procesu sądowego na mocy art. 6 Konwencji zostało naruszone, ponieważ nie rozumiał języka postępowania ani przedstawionego tłumaczenia ustnego.

4. W dniu 16 czerwca 2014 r. skarga została zakomunikowana Rządowi. Zarówno skarżący, jak i Rząd przedstawili uwagi dotyczące dopuszczalności i meritum skargi. Ponadto Przewodniczący udzielił zgody na przedstawienie uwag na piśmie przez organizację Fair Trials Organisation (art. 36 ust. 2 Konwencji i art. 44 ust. 3 Regulaminu Trybunału).

5. Rząd Republiki Litewskiej, który został powiadomiony przez Kanclerza o prawie do uczestnictwa w postępowaniu (art. 36 ust. 1 Konwencji i art. 44 ust. 1 Regulaminu Trybunału), nie wyraził takiego zamiaru.

FAKTY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

6. Skarżący urodził się w 1980 r. na Litwie i mieszka w Lublanie, w Słowenii.

7. Skarżący wyjechał z Litwy do Słowenii w dniu 2 marca 2002 r.

8. W dniu 13 marca 2002 r. o godz. 10.43 skarżący został aresztowany pod zarzutem udziału w napadzie na oddział Banku Gorenjska w miejscowości Radovljica.

9. Do napadu doszło tego samego dnia o godzinie 9.30. Udział wzięło w nim czterech mężczyzn, zaś trzech inni uczestniczyli w jego organizacji. Czterej napastnicy mieli zamaskowane twarze. Jeden z nich miał przy sobie pistolet i czekał przy wejściu, trzymając trzech klientów na muszce. Pozostali przeskoczyli przez ladę i obezwładnili dwóch pracowników banku, podczas gdy jeden ze złodziei opróżnił kasety z pieniędzmi. Po dokonaniu kradzieży złodzieje uciekli samochodem w kierunku dworca kolejowego. Zawiadomiona o napadzie policja przeprowadziła przeszukanie terenu. W pobliskim lesie policjanci odkryli porzucony samochód i niedługo później zobaczyli czterech uciekających mężczyzn, w tym skarżącego. Jeden z nich, w późniejszym terminie zidentyfikowany jako A.V., niósł torbę, którą rzucił na ziemię, gdy policjanci się zbliżyli. W torbie znaleziono część skradzionych z banku pieniędzy, pistolet i dwie maski. Na jednej z masek znajdowały się ślady biologiczne skarżącego i innego mężczyzny (E.B.).

10. Wszyscy czterej mężczyźni zostali aresztowani i później zidentyfikowani jako skarżący, A.V., M.K. i E.B. Wszyscy byli obywatelami Litwy.

11. W tym samym dniu, tj. 13 marca 2002 r., o godzinie 14.00, skarżący został umieszczony w areszcie policyjnym. Z postanowienia dotyczącego zastosowania tego środka wynika, że skarżący – w owym czasie „osoba niezidentyfikowana” – został niezwłocznie poinformowany, w języku rosyjskim, o przyczynach zatrzymania oraz o prawie do zachowania milczenia, prawie do adwokata i poinformowania o zatrzymaniu członków rodziny. Z postanowienia tego wynika również, że tłumacz przysięgły, A.G., tłumaczył dla skarżącego z i na język rosyjski oraz że skarżący nie poprosił o adwokata. Postanowienie zostało doręczone skarżącemu o godz. 17.20. Odmówił on podpisania dokumentu potwierdzającego odbiór postanowienia, nie przedstawiając podstaw odmowy.

12. Tego samego dnia trzech innych obywateli Litwy, L.K., N.U. i G.V., zostało aresztowanych pod zarzutem podżegania do popełnienia przestępstwa rozboju i pomocnictwa w rozboju.

13. W dniu 15 marca 2002 r. sędzia śledczy Sądu Rejonowego w Kranju przesłuchał skarżącego i pozostałych sześciu podejrzanych. Sędzia poinformował skarżącego o przedstawionych mu zarzutach, o

przysługującym mu prawie do nieobciążania samego siebie oraz prawie do zachowania milczenia, a także o prawie do pomocy wybranego przez siebie adwokata. Ponieważ skarżący nie wskazał adwokata, sąd wyznaczył na adwokata D.V. W toku postępowania tłumacz, A.G., tłumaczył ustnie na język rosyjski i z języka rosyjskiego na słoweński. Jak wynika z protokołu przesłuchania, na pytanie, czy rozumie swoje prawa i zgadza się na wyznaczenie obrońcy, skarżący zaczął płakać. Fragment protokołu zawierający zeznanie skarżącego brzmi następująco:

„Mówię, że mam małe dziecko. To dziecko nie będzie miało nic do jedzenia, ponieważ nasza sytuacja jest bardzo trudna. Zawsze pracowałem, nigdy czegoś takiego nie robiłem. Przyjechałem do Słowenii, bo szukałem pracy.

Chcę zobaczyć moje dziecko.

Gdy pytają mnie, kiedy przyjechałam do Słowenii, mówię, że nie pamiętam.

Na pytanie, czy może opisać rabunek, oskarżony milczy i nie odpowiada.

Na pytanie, czy jestem gotów podać swoje dane osobowe, stwierdzam, że urodziłem się na Litwie i mam na imię Danas.

Mówię, że nie podam swojego nazwiska, ponieważ jest mi wstyd.

Na pytanie, czego się wstydzę, mówię, że się boję. Boję się, że nigdy więcej nie zobaczę mojego dziecka. Co ja zrobiłem?

Na pytanie, dlaczego boi się, że nie zobaczy więcej swego dziecka, oskarżony nie odpowiada, coraz bardziej płacze.

Moja odpowiedź na pytanie prokuratora, czy odpowiem na więcej pytań, brzmi nie.

Na pytanie, czy odpowiem na pytania mojego obrońcy, potakuję skinieniem głowy i mówię tak.

Na pytanie, ile mam lat i czy mam dzieci, odpowiadam, że mam 21 lat i jedno dziecko, które jest całym moim światem.

Na pytanie o warunki życia, odpowiadam, że na Litwie jest bardzo trudno. Sytuacja jest trudna. Nie mam pracy ani pieniędzy.

Na pytanie, jak długo mieszkam na Słowenii, odpowiadam, że nie wiem dokładnie. Myślę, że około półtora tygodnia.

Na pytanie, z kim przyjechał do Słowenii, oskarżony odpowiada płaczem.

Nie ma więcej pytań do oskarżonego.

Na pytanie, czy należy powiadomić kogoś o moim zatrzymaniu, odpowiadam, że nie mam żadnych krewnych i nie wiem, gdzie przebywa obecnie moja żona i dziecko.

Obrona zostaje niniejszym zakończona.”

14. Podczas przesłuchania przez sędziego śledczego inny podejrzany, A.V., opisał napad i wydarzenia, które do niego doprowadziły. Wyjaśnił, że on i skarżący odbyli wspólną podróż do Słowenii. L.K. poznali w restauracji typu *fast-food*, który podszedł do nich, gdy usłyszał, że rozmawiają po rosyjsku. Na kilka dni przed napadem pojechali z nim do Bled, gdzie poznali

M.K., E.B., N.U. i G.V. Kiedy skończyły im się pieniądze, postanowili okraść bank.

15. W toku przesłuchania skarżącego przez sędziego śledczego obrońca skarżącego przedstawił podstawy sprzeciwu wobec dalszego stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania. Skarżący oświadczył, że zgadza się ze słowami swego adwokata, co zostało zaprotokołowane.

16. Po przesłuchaniu sędziego śledczego wydał nakaz zatrzymania wszystkich siedmiu podejrzanych. Postanowienie zostało przetłumaczone na język rosyjski i doręczone skarżącemu w dniu 18 marca 2002 r. Obrońca złożył odwołanie od tego postanowienia, a także od wydanego w terminie późniejszym postanowienia o dalszym stosowaniu tymczasowego aresztowania, lecz nie zostały one rozpatrzone pozytywnie.

17. W dniu, w którym przeprowadzono przesłuchanie, o którym mowa powyżej, tj. 15 marca 2002 r., sędzia śledczy zezwolił tłumaczowi A.G. na spotkanie ze skarżącym i niektórymi spośród współoskarżonych, aby udzielić im pomocy w związku z konsultacjami z obrońcą.

18. W dniu 26 marca 2002 r. wydano postanowienie o wszczęciu dochodzenia sądowego wobec siedmiu podejrzanych, lecz w wyniku odwołania została ona uchylona przez zespół orzekający składający się z trzech sędziów. Sędziowie ustalili, że mimo iż, szczegółowe informacje dotyczące zarzutów wobec podejrzanych zostały przedstawione w nakazach zatrzymania, powinny być one również zostać w pełni uwzględnione w postanowieniu o wszczęciu dochodzenia.

19. W dniach 2, 3 i 4 kwietnia 2002 r. odbyły się przesłuchania świadków. Skarżący i sześciu pozostałych podejrzanych zostali poinformowani w języku rosyjskim o prawie do uczestnictwa w przesłuchaniach. Skarżący nie uczestniczył w tych sesjach, lecz jego obrońca uczestniczył we wszystkich. Zapisy zeznań świadków przetłumaczono na język rosyjski i doręczono skarżącemu w dniu 19 kwietnia 2002 r.

20. W dniu 8 kwietnia 2002 r. wydano nowe postanowienie o wszczęciu dochodzenia sądowego przeciwko siedmiu oskarżonym. W terminie późniejszym złożono odwołanie, było ono jednak bezskuteczne. Postanowienie zostało przetłumaczone na język rosyjski i doręczone skarżącemu w dniu 10 kwietnia 2002 r. W tym samym dniu odbyła się rozprawa sądowa, podczas której skarżący, z pomocą tłumacza ustnego A.G., oświadczył, że nie może opuścić kraju, ponieważ nie posiada paszportu, że chce zaczekać na zakończenie postępowania oraz że zgadza się z tym, co obrońca powiedział na rozprawie.

21. W dniu 11 kwietnia 2002 r. A.G. poinformował Sąd Rejonowy w Kranju, że wszyscy oskarżeni złożyli wniosek o przetłumaczenie protokołów zeznań świadków na język rosyjski.

22. W dniu 12 kwietnia 2002 r. sędzia śledczy postanowił, iż zeznania złożone przez podejrzanych na policji należy wyłączyć z akt sprawy, ponieważ sąd nie może się na nich opierać. Postanowienie zostało

przetłumaczone na język rosyjski i doręczone skarżącemu w dniu 16 kwietnia 2002 r.

23. W dniu 17 kwietnia 2002 r. zorganizowano okazanie. Jeden ze świadków zidentyfikował skarżącego jako osobę, która dwa dni przed napadem była obecna w banku.

24. W dniu 28 maja 2002 r. prokuratura rejonowa przedstawiła akt oskarżenia, stawiając skarżącemu, A.V., M.K. i E.B. zarzut popełnienia przestępstwa rozboju, kradzieży pojazdu i dwóch przypadków usiłowania kradzieży pojazdu. L.K., N.U. i G.V. postawiono zarzuty podżegania i pomocnictwa w rozboju. Akt oskarżenia został przetłumaczony na język rosyjski. Obrońca skarżącego podjął, bezskuteczną próbę jego podważenia.

25. W dniach 10 i 11 lipca 2002 r. w Sądzie Rejonowym w Kranju odbyła się rozprawa, na której obecni byli dwaj tłumacze języka rosyjskiego. Z protokołu rozprawy wynika, że oskarżonym odczytano zarzuty, a także poinformowano ich o prawie do nieobciążania samego siebie i prawie do zachowania milczenia. W protokole zanotowano, co następuje:

„my, oskarżeni, oświadczamy, że rozumiemy treść zarzutów.

(...)

my, oskarżeni, rozumiemy powiadomienie o przysługujących nam prawach.”

26. W toku przesłuchania A.V. zmienił swoje zeznania i stwierdził, że pewien mężczyzna zaproponował, iż znajdzie pracę dla niego i skarżącego. Kiedy dali mu swoje paszporty, zażądał, aby wzięli udział w napadzie. Według ostatniej relacji A.V. skarżący był zbyt przestraszony, aby wziąć w nim udział, dlatego pozostawili go w lesie, gdzie miał na nich czekać. Skarżący przedstawił podobny opis wydarzeń, twierdząc, że nie było go wśród osób, które dokonały napadu na bank, lecz czekał na ich powrót w lesie. Zgodnie z protokołem z rozprawy, skarżący odpowiedział na pytania prokuratora rejonowego, sędziego przewodniczącego, własnego obrońcy i obrońcy jednego ze współoskarżonych.

27. Sąd, oprócz oskarżonych, przesłuchał także kilku świadków. Z protokołu z rozprawy wynika, że skarżący miał problemy ze zrozumieniem tłumaczenia ustnego zeznań jednego ze świadków i zrozumiał je dopiero po przeczytaniu. Zadawał pytania świadkom i komentował zeznania świadków dotyczące wzrostu sprawców rozboju, a także zeznania policjantów dotyczące telefonów komórkowych, które przejęli oraz liczby osób, które uciekły z miejsca popełnienia przestępstwa. Odniósł się również do aktu oskarżenia i skomentował zarzuty dotyczące miejsca przechowywania skradzionych pieniędzy.

28. W dniu 12 lipca 2002 r. partnerka skarżącego otrzymała zgodę na widzenie w zakładzie karnym w Lublanie.

29. W dniu 16 lipca 2002 r. odbyła się rozprawa, podczas której oskarżeni złożyli oświadczenia końcowe. W protokole znajduje się następujący zapis zeznania skarżącego:

„Zgadzam się z tym, co powiedział mój obrońca. Nie ma żadnych dowodów na to, że obrabowałem bank. Jedynym dowodem przeciwko mnie są włosy znalezione w czapce, ale wyjaśniałem już kwestię włosów w czapce i dlatego ta czapka znalazła się na mojej głowie. To niemożliwe, żeby w banku było dwóch mężczyzn w tej samej czapce. Nikt nie może być do czegoś takiego zmuszany, nikt mnie nie zmuszał. Nie było mnie w banku.

(...)

Przykro mi, że uważacie mnie za przestępcę; możecie mnie skazać tylko za to, co faktycznie zrobiłem, a nie za to, czego nie zrobiłem. Proszę o uwzględnienie mojej sytuacji rodzinnej i wydanie odpowiedniego wyroku skazującego, lecz nie na karę więzienia.”

30. W dniu 16 lipca 2002 r. ława Sądu Rejonowego w Kranju w składzie pięciu sędziów wydała wyrok skazujący wobec skarżącego, A.V., M.K. i E.B. za przestępstwo rozboju i zaboru mienia z zamiarem przewłaszczenia (kradzież samochodu). Skarżący i M.K. zostali skazani na karę pozbawienia wolności w wymiarze ośmiu lat i czterech miesięcy, E.B. – ośmiu lat i siedmiu miesięcy, natomiast A.V. – pięciu lat i czterech miesięcy. L.K., N.U. i G.V. zostali uznani za winnych podżegania i pomocnictwa w rozboju, i skazani na karę pięciu lat pozbawienia wolności.

31. Wyrok zawiera uzasadnienie o długości około dwudziestu stron, w którym sąd odniósł się między innymi do kwestii dotyczących użycia w czasie napadu języka słoweńskiego lub chorwackiego. Sąd zauważył, że podczas napadu nie wypowiedziano zbyt wielu słów, że wszyscy czterej oskarżeni o popełnienie przestępstwa rozboju rozmawiali po rosyjsku i że z tego właśnie powodu korzystali z pomocy tłumaczy języka rosyjskiego, że znali również niektóre słowa w języku słoweńskim, co wykazano podczas rozprawy i że mogli celowo używać słów przypominających język słoweński.

32. W tym samym dniu wydano postanowienie o dalszym stosowaniu wobec skarżącego tymczasowego aresztowania. Postanowienie w formie pisemnej wraz z tłumaczeniem na język rosyjski zostało doręczone skarżącemu w dniu następnym.

33. W dniu 2 sierpnia 2002 r. skarżącemu doręczono również wyrok wraz z tłumaczeniem na język rosyjski.

34. W dniu 6 sierpnia 2002 r. adwokat skarżącego złożył apelację od wyroku Sądu Rejonowego. Wskazał na domniemane wady dochodzenia prowadzonego przez policję, oceny dowodów oraz wyroku wydanego wobec jego klienta, nie złożył jednakże skargi dotyczącej braku rozumienia przez skarżącego tłumaczenia ustnego na język rosyjski.

35. W tym samym dniu skarżący wniósł również odwołanie, które obejmowało pięć stron argumentacji napisanej odręcznie w języku słoweńskim przy pomocy współosadzonych. Skarżący podniósł zarzut dotyczący oceny dowodów przez sąd pierwszej instancji oraz wymierzonej kary. Twierdził, że wiedział o napadzie, ale nie brał w nim udziału.

36. W dniu 14 grudnia 2002 r. Sąd Wyższy w Lublanie oddalił apelację skarżącego. Sąd ustalił, że A.V., któremu przyznano pomoc prawną,

przedstawił szczegółowy i obciążający opis, że skarżący korzystał z pomocy wyznaczonego obrońcy oraz tłumacza ustnego, gdy po raz pierwszy stawiał się przed sędzią śledczym oraz że nic nie wskazywało na to, że w chwili zatrzymania skarżący nie został poinformowany o przyczynach zatrzymania w języku, który rozumiał. Sąd uznał, że gdyby skarżący nie rozumiał przesłanek zatrzymania, poinformowałby o tym fakcie podczas przesłuchania przez sędziego śledczego. Skarżącemu wydano tłumaczenie wyroku na język rosyjski i w rezultacie wyrok skazujący stał się prawomocny (*res judicata*).

37. W dniu 23 lutego 2003 r. skarżący przesłał do Sądu Rejonowego w Kranju dokument zatytułowany „odwołanie do Sądu Najwyższego”. Dokument został sporządzony w języku litewskim, z wyjątkiem wstępnego wyjaśnienia w języku słoweńskim, w którym skarżący powiadamiał sąd, że nie zna ani języka rosyjskiego, ani słoweńskiego, dodając, że w pewnym stopniu rozumie język rosyjski, lecz nie potrafi pisać po rosyjsku. W pozostałej części dokumentu skarżący przedstawił zarzuty dotyczące oceny dowodów przez sądy niższej instancji oraz zarzut naruszenia przysługującego mu prawa do używania własnego języka w procesie karnym. Twierdził również, że podczas pierwszego przesłuchania nie był reprezentowany przez adwokata, ani nie zapewniono mu tłumacza. Nie zrozumiał więc przyczyn zatrzymania. Oświadczył ponadto, iż podczas przesłuchania stwierdził, że nie rozumie zbyt dobrze języka rosyjskiego. Mimo powyższych kwestii Sąd Rejonowy w Kranju nie zapewnił tłumacza języka litewskiego.

38. W dniu 24 marca 2003 r. Sąd Rejonowy w Kranju poinstruował skarżącego, aby ten złożył odwołanie, które określił jako wniosek o ochronę zgodności z prawem (nadzwyczajny środek zaskarżenia zgodności z prawem orzeczeń ostatecznych), w języku rosyjskim, stwierdzając, że skarżący posługiwał się tym językiem w trakcie całego postępowania karnego i w kontaktach z adwokatem. Z postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 marca 2005 r. (zob. par. 41 poniżej) wynika, że Sąd Rejonowy w Kranju nakazał sporządzenie odwołania w języku rosyjskim po stwierdzeniu, że w Słowenii nie ma tłumaczy przysięgłych języka litewskiego i że tłumaczenie z tego języka wymagałoby pomocy ze strony najbliższej ambasady Litwy. Pismo zalecające skarżącemu złożenie odwołania w języku rosyjskim oraz tłumaczenie tego pisma na język rosyjski doręczono skarżącemu w dniu 4 kwietnia 2003 r. Ze względu na brak odpowiedzi ze strony skarżącego, w dniu 29 kwietnia 2003 r. Sąd Rejonowy odrzucił jego odwołanie jako niezrozumiałe. Postanowienie w tej sprawie wraz z tłumaczeniem na język rosyjski zostało doręczone skarżącemu w dniu 21 maja 2003 r.

39. W dniu 20 sierpnia 2004 r. skarżący złożył skargę konstytucyjną dotyczącą tego postanowienia, twierdząc, że Sąd Rejonowy w Kranju naruszył jego prawo do obrony oraz prawo do używania własnego języka i pisma. Wyjaśnił, że nie rozumiał ani nie potrafił dobrze mówić po rosyjsku, w szczególności zaś nie miał możliwości odczytania postanowienia oraz

pozostałych dokumentów sporządzonych w języku rosyjskim ze względu na różne znaki, a tym samym nie był w stanie skutecznie się bronić. Skarga konstytucyjna i dodatkowe uwagi zostały napisane odręcznie w języku słoweńskim. W postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym Sąd Rejonowy w Kranju odpowiedział na zarzuty skarżącego, twierdząc, że w żadnym momencie nie twierdził on, iż ma problemy ze zrozumieniem języka rosyjskiego.

40. W dniu 30 listopada 2004 r. skarżący wysłał do Ministerstwa Sprawiedliwości pismo w języku słoweńskim z prośbą o wyjaśnienie, dlaczego w toku procesu nie zapewniono tłumacza języka litewskiego. Pismo zostało przekazane do Sądu Rejonowego w Kranju. W dniu 28 grudnia 2004 r. sąd ten udzielił odpowiedzi, wyjaśniając, że skarżący używał języka rosyjskiego w komunikacji z sądem i ze swoim obrońcą na wszystkich etapach postępowania w pierwszej instancji.

41. W dniu 24 marca 2005 r. Trybunał Konstytucyjny wydał orzeczenie. Zauważył, że sytuacja skarżącego była wyjątkowa, ponieważ nie był on zobowiązany do odpowiedniego wyczerpania środków odwoławczych w odniesieniu do postanowienia Sądu Rejonowego w Kranju. Zdaniem Sądu, od skarżącego, który w owym czasie przebywał w areszcie, nie można było oczekiwać zaskarżenia odnośnego postanowienia w drodze standardowego odwołania, ponieważ stwierdził on, że nie rozumie języka, w którym postanowienie zostało sporządzone. Następnie Trybunał Konstytucyjny zbadał meritum skargi, podejmując decyzję na korzyść skarżącego. Zauważył, że zgodnie z przepisami prawo oskarżonego do używania własnego języka i pisma po zatrzymaniu objęte jest szczególną ochroną. Zasadniczo językiem danej osoby jest jej język ojczysty, jednak w przypadku, gdy dana osoba posługuje się innym językiem, jego użycie mogłoby wystarczyć do celów komunikacji ustnej w postępowaniu. Trybunał Konstytucyjny odrzucił jednak stanowisko Sądu Rejonowego, zgodnie z którym oskarżony przebywający w areszcie i posługujący się określonym językiem w postępowaniu ustnym powinien również składać wnioski pisemne w tym języku, stwierdzając, że komunikacja pisemna wymaga znajomości języka na wyższym poziomie. Trybunał Konstytucyjny zauważył, że w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji skarżący korzystał z pomocy tłumacza ustnego języka rosyjskiego, obejmującej głównie komunikację ustną. Po złożeniu odwołania postępowanie prowadzone było zazwyczaj na piśmie, a oskarżony nie korzystał już z pomocy obrońcy wyznaczonego przez sąd. Trybunał Konstytucyjny uznał zatem, że skarżący, który w oświadczeniach złożonych do Sądu Najwyższego wyjaśnił, że nie potrafi pisać w języku rosyjskim, powinien mieć możliwość złożenia takich oświadczeń we własnym języku. W konsekwencji [Trybunał Konstytucyjny] stwierdził, że sąd niższej instancji naruszył prawo skarżącego do używania w postępowaniu własnego języka, wyraźnie przewidziane przepisem art. 8 ustawy o postępowaniu karnym i zagwarantowane przepisem

art. 62 Konstytucji. Trybunał stwierdził nieważność postanowienia Sądu Rejonowego w Kranju z dnia 29 kwietnia 2003 r. (zob. par. 38 powyżej) i przekazał wniosek skarżącego o ochronę zgodności z prawem do ponownego rozpoznania.

42. W toku ponownego postępowania Sąd Rejonowy w Kranju uzyskał tłumaczenie wniosku skarżącego o ochronę zgodności z prawem na język słoweński i przekazał je do Sądu Najwyższego.

43. W dniu 26 stycznia 2006 r. Sąd Najwyższy oddalił wniosek skarżącego o ochronę zgodności z prawem jako bezzasadny. Sąd Najwyższy ustalił na podstawie akt sprawy, że niezwłocznie po umieszczeniu skarżącego w areszcie policyjnym policja poinformowała go, przy wsparciu ze strony tłumacza języka rosyjskiego, o przyczynach aresztowania oraz o przysługującym mu prawie do adwokata. W trakcie przesłuchania przez sędziego śledczego skarżący również korzystał z pomocy tłumacza języka rosyjskiego i obrońcy wyznaczonego przez sąd. Sąd Najwyższy stwierdził, że z akt sprawy nie wynikało, iż skarżący został poinformowany przez sędziego śledczego lub przez Sąd Rejonowy w Kranju o prawie do używania w postępowaniu własnego języka. Nie znalazł również jakichkolwiek przesłanek, które wskazywałyby na to, że skarżący złożył jakiekolwiek oświadczenie dotyczące tego prawa. Jednakże, zdaniem Sądu Najwyższego brak takiego powiadomienia nie podważył zgodności z prawem ostatecznego wyroku, ponieważ skarżący korzystał z pomocy tłumacza języka rosyjskiego i adwokata. Akta przesłuchania nie wskazywały, iż nie rozumie on języka rosyjskiego. Ponadto Sąd zauważył, że ani skarżący, ani jego adwokat nie podnieśli zarzutów dotyczących braku znajomości języka rosyjskiego. Skarżący otrzymał oryginalny odpis wyroku Sądu Najwyższego wraz z tłumaczeniem na język litewski.

44. W dniu 10 czerwca 2006 r. skarżący złożył skargę konstytucyjną dotyczącą wyroku Sądu Najwyższego, podnosząc, że o ile posiadał pewną znajomość języka rosyjskiego, nie był w stanie bronić się w tym języku w formie ustnej, a tym bardziej na piśmie. Twierdził w szczególności, że nie dano mu możliwości obrony w języku, który pozwoliłby mu wyjaśnić fakty sprawy i skutecznie odnieść się do zarzutów. Podniósł również, iż zwrócił uwagę sądu na ten fakt, lecz jego wypowiedź nie została zarejestrowana. Ponadto skarżący przedstawił zarzut, iż niektóre dokumenty przedstawione jako dowody sporządzone były w języku słoweńskim i w związku z tym były dla niego niezrozumiałe, co utrudniało mu obronę.

45. W dniu 1 września 2007 r. skarżący został zwolniony warunkowo.

46. W dniu 3 lipca 2008 r. Trybunał Konstytucyjny oddalił („zavrne”) skargę konstytucyjną skarżącego. Zauważył, między innymi, co następuje:

„Wszystkie zarzuty odnoszą się do postępowania przed sądem pierwszej instancji. Począwszy od przesłuchania przez sędziego śledczego aż do zakończenia rozprawy, w tym w toku postępowania odwoławczego, skarżący reprezentowany był przez adwokata, z którym udawało mu się porozumiewać w języku rosyjskim (w skardze

konstytucyjnej skarżący nie kwestionował tego faktu). W odwołaniu od wyroku sądu pierwszej instancji skarżący nie wspominał o kwestiach podniesionych w skardze konstytucyjnej, lecz skarżył się na postępowanie prowadzone przez policję, które nie podlega zaskarżeniu w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym. Skarżący podniósł zarzut naruszenia prawa wynikającego z art. 62 Konstytucji ze względu na postępowanie Sądu Rejonowego, który zignorował jego uwagi dotyczące trudności w zrozumieniu języka rosyjskiego dopiero we wniosku o ochronę zgodności z prawem, złożonym w języku ojczystym oraz w skardze konstytucyjnej. (...)

Uwzględniając powyższe oraz treść skargi konstytucyjnej, Trybunał Konstytucyjny zbadał, czy stanowisko Sądu Najwyższego [...] naruszyło prawo skarżącego do posługiwania się własnym językiem, przewidziane w art. 62 Konstytucji, oraz czy doszło do naruszenia jego prawa do obrony zgodnie z art. 29 pierwszy wers Konstytucji.

(...)

Zgodnie z art. 8 ustawy o postępowaniu karnym sąd powinien poinformować podejrzanego lub oskarżonego o prawie do używania własnego języka. Fakt powiadomienia oraz oświadczenie podejrzanego lub oskarżonego w tym względzie należy w całości zarejestrować w protokole z przesłuchania. Pominięcie takiego powiadomienia lub brak zanotowania powiadomienia lub oświadczenia może skutkować istotnym naruszeniem przepisów postępowania karnego przewidzianych art. 2 ust. 371 ustawy o postępowaniu karnym (tj. jeżeli takie naruszenie wpłynęło na zdolność oskarżonego do obrony). Jednakże, jeżeli sąd działa wbrew wyraźnej prośbie podejrzanego lub oskarżonego dotyczącej możliwości używania własnego języka oraz śledzenia rozprawy w tym języku, sąd dopuszcza się istotnego naruszenia zasad postępowania karnego w sensie bezwzględny zgodnie z art. 371 ust. 1 ustawy o postępowaniu karnym.

W uzasadnieniu wyroku [Sąd Najwyższy] zauważył, że w protokole z przesłuchania nie było żadnej wzmianki o tym, jakoby skarżący informował, iż nie rozumie języka rosyjskiego lub że on lub jego obrońca zażądał używania języka ojczystego skarżącego w trakcie przesłuchania. Ta ostatnia kwestia nie została również poruszona we wniosku o ochronę zgodności z prawem. (...) Zarzut, iż sąd nie włączył oświadczenia skarżącego do protokołu z rozprawy, został podniesiony po raz pierwszy w skardze konstytucyjnej. Sąd Najwyższy w przekonujący sposób ustalił okoliczności, które wskazują na to, że skarżący rozumiał język rosyjski na tyle dobrze, by postępowanie w tym języku było rzetelne. (...) Badając kwestię prawa do rzetelnego procesu sądowego, należy zauważyć (i jest to również pogląd Trybunału Konstytucyjnego), że we wniosku o ochronę zgodności z prawem skarżący nie podniósł zarzutu, jakoby nie został poinformowany o prawie do używania swojego języka ojczystego. W skardze konstytucyjnej również nie podniósł tego zarzutu.

(...) W konsekwencji zaskarżone wyroki nie naruszają prawa skarżącego zagwarantowanego na mocy art. 62 Konstytucji. (...) Uwzględniając powyższe ustalenia oraz fakt, że przez cały czas trwania postępowania skarżący korzystał z pomocy obrońcy, z którym udawało mu się porozumieć, jego zarzut dotyczący naruszenia przysługującego mu prawa do obrony, zagwarantowanego na mocy art. 29 [Konstytucji], również powinien zostać oddalony.

Zarzut, że niektóre dowody w postępowaniu sporządzone były w języku słoweńskim, co uniemożliwiło mu zapoznanie się z nimi i obronę, nie był przedmiotem postępowania przed sądami niższej instancji. W związku z tym nie wyczerpał on środków odwoławczych w tym zakresie. (...)"

47. Wynagrodzenie naliczone na koniec rozprawy przez tłumacza ustnego i adwokata skarżącego, opłacone przez państwo, świadczy o tym, że skarżący korzystał z różnych usług. Oprócz tłumaczenia ustnego podczas dochodzenia i rozpraw sądowych oraz pisemnego tłumaczenia dokumentów, A.G. uczestniczył w niektórych spotkaniach skarżącego z adwokatem. Adwokat spotkał się ze skarżącym w areszcie śledczym w celach konsultacyjnych w dniach 8 kwietnia (czterdzieści pięć minut), 2 sierpnia (trzydzieści minut) i 13 września 2002 r. (dwadzieścia minut), w towarzystwie A.G., jak również w dniu 9 lipca 2002 r. (dwadzieścia pięć minut), choć nie jest jasne, czy w ostatnim wskazanym terminie A.G. był obecny. Adwokat pomagał również skarżącemu w czasie stawiennictwa przed sądem. Złożył on również w imieniu skarżącego wnioski dotyczące środków odwoławczych w postępowaniu w pierwszej i drugiej instancji.

II. WŁAŚCIWE MATERIAŁY PRAWNE

A. Prawo krajowe

1. A. *Konstytucja Republiki Słowenii*

48. Właściwe przepisy Konstytucji Republiki Słowenii brzmią następująco:

Artykuł 29

(Gwarancje prawne w postępowaniu karnym)

„Każdy oskarżony o popełnienie przestępstwa ma, na zasadzie równości, prawa do:

- posiadania wystarczającego czasu i możliwości do przygotowania swojej obrony;
- bycia sądzonym w swojej obecności, do samodzielnej obrony lub do obrony powierzonej pełnomocnikowi prawnemu;
- przedstawiania wszystkich dowodów przemawiających na jego korzyść;
- ochrony przed świadczeniem przeciw sobie lub przeciw swoim bliskim lub przyznaniem się do winy.”

Artykuł 62

(Prawo do używania własnego języka i pisma)

„Każdy, urzeczywistniając swoje prawa i obowiązki a także występując przed organami państwa i innymi organami, które realizują zadania publiczne, ma prawo, w sposób określony ustawą, posługiwać się własnym językiem i pismem.”

2. *Ustawa o postępowaniu karnym*

(a) **Użycie języków w postępowaniu karnym**

49. Odpowiednie przepisy ustawy o postępowaniu karnym (Dziennik Urzędowy nr 63/94, z późn. zm.) regulujące stosowanie języków w postępowaniu karnym brzmią następująco:

Artykuł 4

„(1) Każdą zatrzymaną osobę należy niezwłocznie powiadomić, w jej języku ojczystym lub w języku dla niej zrozumiałym, o przyczynach zatrzymania. Osoba zatrzymana otrzymuje niezwłocznie pouczenie, że nie jest zobowiązana do składania jakichkolwiek oświadczeń, że ma prawo do pomocy prawnej wybranego przez siebie obrońcy oraz że na jej wniosek właściwy organ ma obowiązek poinformować o zatrzymaniu najbliższą rodzinę.

(...)

Artykuł 7

(1) Zarzuty, odwołania i inne uwagi należy przedkładać do sądu w języku słoweńskim.

(...)

(3) Cudzoziemiec, który został pozbawiony wolności, ma prawo do składania do sądu wniosków w swoim własnym języku; w innych przypadkach podmioty zagraniczne mogą składać wnioski w swoim języku jedynie pod warunkiem wzajemności.”

Artykuł 8

„(1) Strony, świadkowie i inni uczestnicy postępowania mają prawo do używania swoich własnych języków w czynnościach dochodzeniowych i innych działaniach sądowych oraz podczas rozprawy głównej. Jeżeli postępowanie sądowe lub główna rozprawa nie są prowadzone w języku takich osób, należy przedstawić tłumaczenie ustne ich oświadczeń oraz oświadczeń innych osób, a także tłumaczenie dokumentów i innych dowodów pisemnych.

(2) Osoby, o których mowa w poprzednim ustępie, są informowane o przysługującym im prawie do tłumaczenia ustnych oświadczeń i pisemnych dokumentów oraz dowodów; mogą one zrzec się prawa do tłumaczenia, jeżeli znają język, w którym postępowanie jest prowadzone. Fakt, że zostały one poinformowane o przysługującym im prawie, jak również ich oświadczenia w tym zakresie, powinny zostać zaprotokołowane.

(3) Tłumaczenia wykonywane są przez tłumacza sądowego.”

(b) **Podstawy odwołania**

50. Właściwy przepis Kodeksu postępowania karnego dotyczący podstaw odwołania brzmi następująco:

Artykuł 371

„(1) Uznaje się, że istotne naruszenie przepisów postępowania karnego miało miejsce:

(...)

3) ... gdy oskarżony, obrońca, pokrzywdzony występujący w charakterze oskarżyciela, został niezależnie od złożonego wniosku, pozbawiony prawa do używania własnego języka podczas czynności dochodzeniowych lub innych czynności sądowych lub na rozprawie głównej oraz prawa do śledzenia postępowania w tym języku (art. 8) ...;

(...)

(2) Istotne naruszenie przepisów postępowania karnego stwierdza się również w przypadku, gdy sąd, w toku postępowania przygotowawczego lub w toku rozprawy, lub wydając orzeczenie, zaniechał zastosowania przepisu niniejszej ustawy lub zastosował go nieprawidłowo, albo w toku rozprawy naruszył prawo do obrony w taki sposób, że takie działanie lub zaniechanie wpłynęło lub mogło wpłynąć na zgodność z prawem i prawidłowość orzeczenia.”

B. Instrumenty Unii Europejskiej

51. W Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej („Karta”) zapisano prawo do sprawiedliwego procesu sądowego (art. 47) oraz poszanowanie prawa do obrony (art. 48 ust. 2).

52. W dniu 30 listopada 2009 r. Rada Unii Europejskiej przyjęła harmonogram działań mających na celu umocnienie praw procesowych osób podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym („harmonogram działań”). Z harmonogramu tego wynika dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym („dyrektywa 2010/64/UE”). Dyrektywa 2010/64/UE ustanawia wspólne minimalne zasady mające zastosowanie w Unii Europejskiej w odniesieniu do tłumaczenia ustnego i pisemnego w postępowaniu karnym oraz w postępowaniu służącym wykonaniu europejskiego nakazu aresztowania. Weszła ona w życie w dniu 15 listopada 2010 r.

53. Istotne znaczenie mają poniższe motywy dyrektywy 2010/64/UE:

„...“

(7) Zwiększenie wzajemnego zaufania wymaga bardziej spójnego wdrażania praw i gwarancji określonych w art. 6 EKPC. Wymaga ono również – poprzez niniejszą dyrektywę oraz inne środki – dalszego rozwoju w ramach Unii minimalnych standardów określonych w EKPC oraz w Karcie.

(...)

(9) Wspólne minimalne zasady powinny doprowadzić do zwiększonego zaufania do systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych wszystkich państw członkowskich, co z kolei powinno doprowadzić do skuteczniejszej współpracy sądowej opartej na wzajemnym zaufaniu. Takie wspólne minimalne zasady powinny

być ustanowione w dziedzinie tłumaczeń ustnych i tłumaczeń pisemnych w postępowaniu karnym.

(...)

(14) Prawo osób, które nie mówią w języku postępowania karnego lub go nie rozumieją, do tłumaczenia ustnego i do tłumaczenia pisemnego jest zapisane w art. 6 EKPC, zgodnie z jego wykładnią zawartą w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Niniejsza dyrektywa ułatwia stosowanie tego prawa w praktyce. W tym celu niniejsza dyrektywa zmierza do zapewnienia podejrzanym lub oskarżonym prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym, z myślą o zapewnieniu im prawa do rzetelnego procesu sądowego.

(...)

(17) Niniejsza dyrektywa powinna zapewniać darmową i odpowiednią pomoc językową, umożliwiającą podejrzanym lub oskarżonym, którzy nie mówią w języku postępowania karnego lub go nie rozumieją, pełne wykonywanie swojego prawa do obrony oraz gwarantującą rzetelność postępowania.

(...)

(19) Kontakty między podejrzanymi lub oskarżonymi a ich obrońcą należy tłumaczyć ustnie zgodnie z niniejszą dyrektywą. Podejrzeni lub oskarżeni powinni mieć, między innymi, możliwość przedstawienia swojemu obrońcy swoich wersji wydarzeń, wskazania stwierdzeń, z którymi się nie zgadzają oraz zwrócenia uwagi swojego obrońcy na wszelkie fakty, które należy przytoczyć w ich obronie.

(...)

(21) Państwa członkowskie powinny zapewnić procedurę lub mechanizm sprawdzający, czy podejrzeni lub oskarżeni mówią w języku postępowania karnego i czy go rozumieją oraz czy potrzebują pomocy tłumacza ustnego. Taka procedura lub mechanizm oznacza, że właściwe organy sprawdzają w każdy właściwy sposób, w tym konsultując się z podejrzanymi lub oskarżonymi, czy mówią oni w języku postępowania karnego i czy go rozumieją oraz czy potrzebują pomocy tłumacza ustnego

(22) Zgodnie z niniejszą dyrektywą należy zapewnić tłumaczenie ustne i tłumaczenie pisemne w języku ojczystym podejrzanym lub oskarżonym lub w jakimkolwiek innym języku, którym mówią lub który rozumieją, aby pozwolić im w pełni wykonywać prawo do obrony, oraz w celu zagwarantowania rzetelności postępowania.

(...)

(24) Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby można było skontrolować adekwatność zapewnionego tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w przypadku gdy właściwe organy otrzymały uwagi w danej sprawie.

(...)

(30) Zagwarantowanie rzetelności postępowania wymaga, aby istotne dokumenty, lub przynajmniej stosowne ich części, były przetłumaczone dla podejrzanym lub oskarżonym zgodnie z niniejszą dyrektywą. Niektóre dokumenty, takie jak wszelkie orzeczenia o pozbawieniu danej osoby wolności, każdy zarzut lub akt oskarżenia oraz każdy wyrok, powinny zawsze być uważane za istotne do tego celu i dlatego należy je przetłumaczyć. Właściwe organy państw członkowskich powinny podjąć decyzję – z własnej inicjatywy lub na wniosek podejrzanym lub oskarżonym lub ich obrońcy

– jakie inne dokumenty są istotne dla zagwarantowania rzetelności postępowania i powinny zatem również zostać przetłumaczone.

(...)

(32) Niniejsza dyrektywa powinna ustanawiać minimalne zasady. Państwa członkowskie powinny mieć możliwość rozszerzenia praw określonych w niniejszej dyrektywie, aby zapewnić wyższy poziom ochrony również w sytuacjach nieprzewidzianych wyraźnie w niniejszej dyrektywie. Poziom ochrony nigdy nie powinien być niższy niż poziom wynikający ze standardów EKPC lub Karty, zgodnie z ich wykładnią zawartą w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka lub Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

(33) Przepisy niniejszej dyrektywy, które odpowiadają prawom gwarantowanym na mocy EKPC oraz Karty powinny być interpretowane i wdrażane w sposób spójny z tymi prawami, zgodnie z ich wykładnią zawartą w stosownym orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.”

54. Artykuł 2 dyrektywy 2010/64/UE w odpowiednich fragmentach brzmi następująco:

Prawo do tłumaczenia ustnego

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzanym lub oskarżonym, którzy nie mówią w języku danego postępowania karnego lub go nie rozumieją, zapewniono niezwłocznie tłumaczenie ustne podczas postępowania karnego przed organami śledczymi i sądowymi, w tym również podczas przesłuchania przez policję, wszystkich rozpraw sądowych oraz wszelkich niezbędnych posiedzeń.

2. Państwa członkowskie zapewniają, aby tam, gdzie to konieczne w celu zagwarantowania rzetelności postępowania, dostępne było tłumaczenie ustne kontaktów między podejrzanymi lub oskarżonymi a ich obrońcą, związanych bezpośrednio z jakimkolwiek przesłuchaniem lub składaniem wyjaśnień podczas postępowania lub ze złożeniem odwołania lub innych wniosków proceduralnych

(...)

4. Państwa członkowskie zapewniają procedurę lub mechanizm sprawdzający, czy podejrzeni lub oskarżeni mówią w języku postępowania karnego i czy go rozumieją oraz czy potrzebują pomocy tłumacza ustnego

5. Państwa członkowskie zapewniają, aby zgodnie z procedurami w prawie krajowym podejrzeni lub oskarżeni mieli prawo do zakwestionowania decyzji stwierdzającej brak potrzeby tłumaczenia ustnego, a kiedy tłumaczenie ustne zostało zapewnione – możliwość złożenia skargi, że jakość tłumaczenia ustnego jest niewystarczająca, aby zagwarantować rzetelność postępowania

(...)

8. Tłumaczenie ustne zapewnione na mocy niniejszego artykułu musi mieć jakość wystarczającą do zagwarantowania rzetelności postępowania, w szczególności poprzez zapewnienie, aby podejrzeni lub oskarżeni zrozumieli zarzuty i dowody przeciwko nim oraz byli w stanie wykonywać swoje prawo do obrony.”

55. Artykuł 3 dyrektywy 2010/64/UE w odpowiednich fragmentach brzmi następująco:

Prawo do tłumaczenia pisemnego istotnych dokumentów

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzanym lub oskarżonym, którzy nie rozumieją języka danego postępowania karnego, zapewniono w rozsądnym terminie tłumaczenie pisemne wszystkich dokumentów istotnych dla zapewnienia ich zdolności do wykonywania swojego prawa do obrony oraz do zagwarantowania rzetelności postępowania.

2. Istotne dokumenty obejmują wszelkie orzeczenia o pozbawieniu danej osoby wolności, każdy zarzut lub akt oskarżenia oraz każdy wyrok.

(...)

5. Państwa członkowskie zapewniają, aby zgodnie z procedurami w prawie krajowym podejrzeni lub oskarżeni mieli prawo do zakwestionowania decyzji stwierdzającej brak potrzeby tłumaczenia dokumentów lub ich fragmentów, a kiedy tłumaczenie pisemne zostało zapewnione – możliwość złożenia skargi, że jakość tłumaczenia jest niewystarczająca, aby zagwarantować rzetelność postępowania.

(...)

7. W drodze wyjątku od zasad ogólnych ustanowionych w ust. 1, 2, 3 i 6, zamiast tłumaczenia pisemnego można przedstawić tłumaczenie ustne lub streszczenie ustne istotnych dokumentów, pod warunkiem że takie tłumaczenie ustne lub streszczenie ustne pozostaje bez uszczerbku dla rzetelności postępowania.

9. Tłumaczenie pisemne zapewnione na mocy niniejszego artykułu musi mieć jakość wystarczającą do zagwarantowania rzetelności postępowania, w szczególności poprzez zapewnienie, aby podejrzeni lub oskarżeni rozumieli zarzuty i dowody przeciwko nim i byli w stanie wykonywać swoje prawo do obrony.”

56. Artykuł 5 ust. 1 dyrektywy 2010/64/UE dotyczący jakości tłumaczenia ustnego i pisemnego stanowi, co następuje:

„1. Państwa członkowskie podejmują konkretne środki w celu zapewnienia, aby tłumaczenie ustne i tłumaczenie pisemne miało jakość wymaganą na mocy art. 2 ust. 8 i art. 3 ust. 9.”

57. Ponadto, artykuł 7 dyrektywy 2010/64/UE brzmi następująco:

Prowadzenie rejestru

„Państwa członkowskie zapewniają, aby w przypadku przesłuchań podejrzanych lub oskarżonych lub składania przez nich wyjaśnień, prowadzonych przez organ śledczy lub sądowiczy z udziałem tłumacza ustnego zgodnie z art. 2, w przypadku zapewnienia tłumaczenia ustnego lub streszczenia ustnego istotnych dokumentów w obecności takiego organu zgodnie z art. 3 ust. 7, lub w przypadku gdy osoba zrzekła się prawa do tłumaczenia zgodnie z art. 3 ust. 8, zostanie odnotowane, że zdarzenia te miały miejsce, korzystając z procedury rejestracji, zgodnie z prawem danego państwa członkowskiego.”

58. W dniu 22 maja 2012 r. Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej przyjęły kolejną dyrektywę dotyczącą środków określonych w harmonogramie działań, mianowicie dyrektywę 2012/13/UE w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym („dyrektywa 2012/163/UE”). Weszła ona w życie w dniu 21 czerwca 2012 r.

59. Istotne znaczenie mają poniższe motywy dyrektywy 2012/13/UE:

„(25) Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby przy przekazywaniu informacji zgodnie z niniejszą dyrektywą osobom podejrzanym lub oskarżonym zapewniono w razie

konieczności tłumaczenia pisemne i ustne na język dla nich zrozumiały, zgodnie ze standardami określonymi w dyrektywie 2010/64/UE.

(...)

(35) W przypadku udzielenia informacji zgodnie z niniejszą dyrektywą powinno to być zarejestrowane przez właściwe organy zgodnie z procedurami rejestracji istniejącymi w prawie krajowym oraz nie powinno podlegać jakimkolwiek obowiązkowi wprowadzenia nowych procedur ani jakimkolwiek dodatkowym obciążeniom administracyjnym.

(36) Osoby podejrzane lub oskarżone lub ich obrońcy powinni mieć prawo do zakwestionowania, zgodnie z prawem krajowym, braku lub odmowy udzielenia informacji lub ujawnienia niektórych materiałów sprawy przez właściwe organy zgodnie z niniejszą dyrektywą. Prawo to nie pociąga za sobą obowiązku zapewnienia przez państwa członkowskie szczególnych procedur odwoławczych, odrębnego mechanizmu lub procedury wnoszenia skarg, za pomocą których można zakwestionować taki brak lub odmowę.

(...)

(38) Państwa członkowskie powinny podjąć wszelkie działania niezbędne do wykonania niniejszej dyrektywy. Skuteczne wprowadzanie w życie niektórych przepisów w praktyce, na przykład obowiązku udzielania osobom podejrzanym lub oskarżonym informacji o przysługujących im prawach w prostym i przystępnym języku, mogłoby zostać osiągnięte w różny sposób, w tym również za pomocą środków pozalegisacyjnych, takich jak odpowiednie szkolenia dla właściwych organów lub pouczenia o prawach sporządzonego w prostym i niespecjalistycznym języku, tak aby było ono zrozumiałe dla laika bez jakiegokolwiek znajomości prawa karnego procesowego.”

60. Odpowiednie części art. 3, 4 i 8 dyrektywy 2012/13/UE stanowią, co następuje:

Artykuł 3

Prawo do informacji o prawach

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby osobom podejrzanym lub oskarżonym niezwłocznie udzielano informacji dotyczących przynajmniej poniższych praw procesowych, stosowanych zgodnie z prawem krajowym, aby umożliwić skuteczne wykonywanie tych praw:

- a) prawo dostępu do obrońcy;
- b) wszelkie uprawnienia do bezpłatnej porady prawnej i warunki jej uzyskania;
- c) prawo do informacji dotyczących oskarżenia, zgodnie z art. 6;
- d) prawo do tłumaczenia ustnego i pisemnego;
- e) prawo do odmowy składania wyjaśnień.

2. Państwa członkowskie zapewniają, aby informacje określone w ust. 1 zostały udzielone ustnie lub pisemnie, w prostym i przystępnym języku, z uwzględnieniem wszelkich szczególnych potrzeb osób podejrzanych lub oskarżonych, wymagających szczególnego traktowania.”

Artykuł 4

Pouczenie o prawach w przypadku zatrzymania

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby osoby podejrzane lub oskarżone, które zostały zatrzymane lub aresztowane, otrzymały niezwłocznie pisemne pouczenie o prawach. Umożliwia się im zapoznanie się z pouczeniem o prawach oraz zatrzymanie go w swoim posiadaniu przez cały okres, w którym pozostają pozbawione wolności.

(...)

5. Państwa członkowskie zapewniają, aby osoby podejrzane lub oskarżone otrzymały pouczenie o prawach napisane w języku dla nich zrozumiałym. W przypadku gdy pouczenie o prawach nie jest dostępne w odpowiednim języku, osoby podejrzane lub oskarżone są informowane o przysługujących im prawach ustnie w języku dla nich zrozumiałym. Następnie przekazuje się im bez nieuzasadnionej zwłoki pouczenie o prawach w języku dla nich zrozumiałym.”

Artykuł 8

Weryfikacja i środki ochrony prawnej

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby udzielenie informacji osobom podejrzanim lub oskarżonym zgodnie z art. 3–6 zostało odnotowane przy użyciu procedur rejestracji określonych w prawie danego państwa członkowskiego.

2. Państwa członkowskie zapewniają, aby osoby podejrzane lub oskarżone lub ich obrońcy mieli prawo zakwestionowania, zgodnie z procedurami przewidzianym w prawie krajowym, braku lub odmowy udzielenia przez właściwe organy informacji zgodnie z niniejszą dyrektywą.”

61. Przepisy obydwu powyższych dyrektyw zostały włączone do słoweńskiego systemu prawnego w drodze nowelizacji ustawy o postępowaniu karnym (Dziennik Ustaw nr 87/2014), która została przyjęta w dniu 21 listopada 2014 r. i weszła w życie z dniem 20 marca 2015 r.

PRAWO

I. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 6 UST. 1 i 3 KONWENCJI W ODNIESIENIU DO DOMNIEMANEJ ODMOWY SKARŻĄCEMU PRAWA DO UŻYWANIA JĘZYKA, KTÓRYM WŁADAŁ W STOPNIU WYSTARCZAJĄCYM

62. Skarżący podniósł zarzut, że jego prawo do rzetelnego procesu sądowego zostało naruszone, ponieważ nie rozumiał on języka postępowania ani przedstawionego tłumaczenia ustnego. Skarżący powołał się na przepis art. 6 ust. 1 i 3 Konwencji, który we właściwych częściach stanowi:

Artykuł 6

„1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego ... rozpatrzenia jego sprawy ... przez sąd ... przy rozstrzygnięciu o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej ...

(...)

3. Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do:

a) niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji w języku dla niego zrozumiałym o istocie i przyczynie skierowanego przeciwko niemu oskarżenia;

(...)

e) korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie.”

A. Dopuszczalność skargi

63. Rząd argumentował, że skarżący nie wyczerpał krajowych środków odwoławczych. Oświadczył, iż skarżący nie przedstawił istoty skargi przed właściwymi organami krajowymi. W szczególności skarżący i jego obrońca, odnośnie którego skarżący nigdy nie składał skarg na szczeblu krajowym, mogli podnieść kwestię nieodpowiedniego tłumaczenia ustnego na język rosyjski lub też złożyć wniosek o zastosowanie tłumaczenia na inny język, lecz nie uczynili tego ani w trakcie przesłuchania przez sędziego śledczego ani w jakimkolwiek innym momencie w toku procesu, ani też w oświadczeniach pisemnych. Zarzut skarżącego, że nie był w stanie zrozumieć zapisu dostarczonego mu tłumaczenia dokumentów w formie pisemnej, również został wniesiony po terminie.

64. Skarżący zakwestionował zarzuty Rządu. Oświadczył, że nie można oskarżać go o to, że nie złożył prawidłowo skargi do władz i że w rzeczywistości złożył skargę w swoim ojczystym języku, lecz nie został rozumiany.

65. Zdaniem Trybunału zastrzeżenie wstępne Rządu, zgodnie z którym skarżący nie wyczerpał krajowych środków odwoławczych, jest tak ściśle związane z istotą skargi, że powinien zostać połączony z meritum sprawy.

66. Trybunał uznaje ponadto, iż niniejsza skarga nie jest oczywiście bezzasadna w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a) Konwencji. Zważywszy, że stwierdzono żadnych innych podstaw niedopuszczalności, skargę należy uznać za dopuszczalną.

B. Meritum skargi

1. Oświadczenia stron

(a) Skarżący

67. Skarżący twierdził, że powinien być mieć możliwość używania języka ojczystego, tj. języka litewskiego, ponieważ tylko w ten sposób mógł skutecznie bronić się w postępowaniu karnym. Argumentował, że jego znajomość języka rosyjskiego była słaba i że nie rozumiał tłumaczenia dokumentów, ponieważ nie potrafił czytać po rosyjsku. W trakcie

postępowania przeciwko niemu nie przeprowadzono żadnej weryfikacji jego znajomości języka rosyjskiego, co stanowiło naruszenie pozytywnego obowiązku państwa wynikającego z Konwencji. Argumentował ponadto, iż ciężar wyjaśnienia braku tłumaczenia pisemnego i ustnego na język ojczysty skarżącego powinien spoczywać na Rządzie. Rząd powinien w szczególności uzasadnić przyjęte założenie, że skarżący rozumie język rosyjski, które znacznie różni się od litewskiego, zarówno w formie mówionej, jak i pisemnej. Oświadczył również, że nigdy nie uczył się rosyjskiego.

68. W odpowiedzi na argument Rządu dotyczący uczestnictwa skarżącego w rozprawie, skarżący twierdził, że była to praktycznie jedynie obecność. Skarżący powołał się w tym względzie na sprawy *Şaman przeciwko Turcji* (nr 35292/05, 5 kwietnia 2011 r.) oraz *Baytar przeciwko Turcji* (nr 45440/04, 14 października 2014 r.). Odnośnie do faktu, że podpisał protokół z rozprawy, utrzymywał, że nie wiedział, co podpisuje.

69. W skardze do Trybunału skarżący oświadczył, że w trakcie procesu kilkakrotnie skarżył się na trudności ze zrozumieniem języka, którym się posługuje, lecz nie został zrozumiany, ponieważ skargi te wyrażał w języku litewskim. Odpowiadając na argumenty Rządu, skarżący nie zgodził się ze stanowiskiem, że władze powinny być zostać formalnie powiadomione o jego trudnościach. W związku z powyższym, oświadczył, że został aresztowany w obcym państwie w ramach postępowania karnego, które zostało szybko zakończone – w pierwszej instancji w terminie pięciu miesięcy – a zatem nie miał możliwości złożenia skargi na szczeblu krajowym. Skarżący argumentował, że fakt, iż nie złożył skargi, co ustaliły Trybunał Konstytucyjny i Sąd Najwyższy, sam w sobie należy uznać za konsekwencję naruszenia art. 5 ust. 2 i art. 6 ust. 1 i 3 lit. a) i e) Konwencji. Podkreślił, że ostatecznym strażnikiem rzetelności postępowania powinien być sąd krajowy, zwłaszcza że jego obrońca został wyznaczony przez sąd.

(b) Rząd

70. Rząd twierdził, że ani skarżący, ani jego obrońca nie poczynili jakichkolwiek uwag dotyczących wezwania tłumacza języka rosyjskiego w toku dochodzenia, na rozprawie lub w postępowaniu odwoławczym. Po raz pierwszy skarżący podniósł kwestię języka we wniosku o ochronę zgodności z prawem, gdy wyrok skazujący stał się prawomocny. Dopiero w skardze konstytucyjnej po raz pierwszy stwierdził, że sąd pierwszej instancji nie odnotował jego rzekomej skargi dotyczącej używanego języka. W kwestii rozumienia dokumentów w formie pisemnej Rząd podkreślił, że skarżący i pozostali współoskarżeni wnioskowali o tłumaczenie pisemne na język rosyjski (zob. par. 21 powyżej). Skarżący podniósł zarzut w tym względzie dopiero w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym.

71. W odniesieniu do znajomości języka rosyjskiego przez skarżącego, Rząd oświadczył, że była ona odpowiednia i że w związku z tym jego prawo do obrony nie zostało naruszone. W szczególności Rząd twierdził, że do 1990

r., kiedy Litwa ogłosiła niepodległość, język rosyjski był w tym państwie językiem urzędowym oraz że skarżący, który urodził się w 1980 r., musiał uczyć się go w szkole. Rząd twierdził również, że w każdym razie znajomość języka rosyjskiego jest na Litwie powszechna; że podczas przesłuchania przez sędziego śledczego współoskarżony, A.V., powiedział, że on i skarżący mówią po rosyjsku (zob. par. 14 powyżej) oraz że w postępowaniu karnym skarżący wykazał, iż jest w stanie śledzić postępowanie w języku rosyjskim. Skarżący brał udział w postępowaniu, przesłuchiwał świadków, odpowiadał na pytania i nie skarżył się brak rozumienia języka rosyjskiego, którego używał w toku postępowania. Jeden raz, podczas rozprawy w dniu 11 lipca 2002 r., zdarzyła się sytuacja, gdy skarżący poprosił o wyjaśnienie tłumaczenia (zob. par. 27 powyżej). Podsumowując, Rząd utrzymywał, że skarżący uczestniczył w postępowaniu przy wsparciu ze strony obrońcy i tłumacza ustnego języka rosyjskiego oraz że gdyby rzeczywiście miał problemy z komunikacją ustną lub pisemną, znalazłby sposób, aby powiadomić obrońcę lub sąd pierwszej instancji.

(c) Strona trzecia

72. Fair Trials International, organizacja występująca w charakterze strony trzeciej, argumentowała, że przy ocenie, czy sądy krajowe wywiązały się ze swojego obowiązku sprawdzenia adekwatności tłumaczenia ustnego w momencie powiadomienia o wystąpieniu trudności w tym zakresie, Trybunał powinien przyjmować rygorystyczne podejście;. Organizacja powołała się na Rezolucję Rady z dnia 30 listopada 2009 r. dotyczącą harmonogramu działań mających na celu umocnienie praw procesowych osób podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym oraz na dyrektywę 2010/64/EU (zob. par. 52 do 57 powyżej). Strona trzecia argumentowała w szczególności, że brak złożenia skargi na poziomie krajowym nie powinien być w żadnym wypadku traktowany jako element rozstrzygający. Przy ustalaniu, czy władze krajowe zostały „powiadomione” w taki sposób, że rodzi się ich odpowiedzialność za ewentualne niedopatrzenie, Trybunał powinien uwzględnić wszelkie okoliczności faktyczne zaistniałe w kontekście postępowania krajowego, które powinny być na tyle istotne, by zwrócić uwagę sądów na ewentualny problem w obszarze odpowiedzialności tłumaczenia ustnego. Zwróciła uwagę, że jeżeli tłumaczenie ustne zostało zapewnione w języku innym niż język oskarżonego, fakt ten powinien automatycznie skutkować powiadomieniem władz i spowodować powstanie obowiązku sprawdzenia, czy tłumaczenie ustne jest odpowiednie. W takim przypadku władze musiałyby ustalić, czy oskarżony posiada wystarczającą znajomość języka tłumaczenia ustnego. W związku z tym konieczne jest uwzględnienie elementów, jakie Trybunał bierze pod uwagę przy ocenie skutków braku tłumaczenia ustnego dla osób, które nie znają doskonale języka postępowania, takich jak znajomość języka, umiejętność czytania i pisania oraz sytuacja osobista, a także złożoność sprawy. Władze krajowe są

zobowiązane do ustalenia, poprzez przeprowadzenie podobnych kontroli, czy oskarżony w wystarczającym stopniu włada językiem trzecim.

73. W postępowaniu krajowym powinny istnieć mechanizmy określania potrzeby tłumaczenia ustnego, a brak dowodów uzasadniających odrzucenie skargi skarżącego przez władze powinien stanowić ważną podstawę stwierdzenia naruszenia Konwencji. W szczególności Trybunał nie powinien stanowczo akceptować założenia przyjętego w oparciu o obywatelstwo jako zadowalającego sposobu oceny, czy dostarczone tłumaczenie było odpowiednie. Należałoby raczej skupić się na konkretnych działaniach podjętych w celu sprawdzenia, czy były ono odpowiednie.

74. Na zakończenie Fair Trials International wskazała, że przy ocenie rzetelności całego postępowania pod uwagę należy wziąć kwestie takie jak wykorzystanie dowodów uzyskanych w wyniku nieprawidłowego tłumaczenia oraz wpływ, jaki wywarły one na korzystanie z innych praw do obrony. Jeżeli władze krajowe nie przeprowadziły odpowiedniej analizy prawidłowości tłumaczenia ustnego, Trybunał nie powinien spekulować na temat wpływu, jaki nieodpowiednie tłumaczenie mogło wywrzeć na strategię obrony. Powinien być przygotowany do stwierdzenia, że gdyby zapewniono właściwe tłumaczenie, obrona mogłaby być prowadzona w inny sposób i w związku z tym stwierdzić naruszenie art. 6.

2. Ocena Trybunału

(a) Zasady ogólne

(i) Zasady ogólne dotyczące art. 6 ust. 3 lit. a) i e) Konwencji

75. Na mocy art. 6 ust. 3 lit. a) Konwencji, każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma prawo do „niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji w języku dla niego zrozumiałym o istocie i przyczynie skierowanego przeciwko niemu oskarżenia”. Choć przepis ten nie precyzuje, czy w przypadku pozwanego będącego cudzoziemcem odpowiednie informacje powinny zostać przekazane na piśmie lub przetłumaczone w formie pisemnej, wskazuje jednak na potrzebę zwrócenia szczególnej uwagi na powiadomienie pozwanego o „oskarżeniu”. Oskarżenie odgrywa kluczową rolę w procesie karnym, ponieważ to właśnie od momentu jego doręczenia oskarżony zostaje formalnie powiadomiony o faktycznej i prawnej podstawie postawionych mu zarzutów. Oskarżony, który nie zna języka używanego przez sąd, może praktycznie znaleźć się w sytuacji niekorzystnej, jeżeli akt oskarżenia nie zostanie przetłumaczony na język dla niego zrozumiały (zob. *Hermi przeciwko Włochom* [WI, nr 18114/02, § 68, ETPCz 2006-XII).

76. Ponadto art. 6 ust. 3 lit. e) stanowi, że każdy pozwany ma prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza ustnego. Prawo to ma zastosowanie nie tylko w odniesieniu do zeznań składanych ustnie w toku rozprawy, lecz również

względem dokumentów i postępowania przygotowawczego (zob. *Hermi*, cyt. powyżej, § 69). W odniesieniu do etapu postępowania przygotowawczego Trybunał zauważa, że pomoc tłumacza ustnego, podobnie jak pomoc adwokata, powinna być zapewniona począwszy od etapu postępowania wyjaśniającego, chyba że zostanie dowiedzione, iż istnieją istotne powody do ograniczenia tego prawa (zob. *Baytar*, cyt. powyżej, § 50 oraz *Diallo przeciwko Szwecji* (dec.), nr 13205/07, § 25, 5 stycznia 2010 r.).

77. Oskarżonemu, który nie rozumie ani nie posługuje się językiem używanym w sądzie, przysługuje prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza w zakresie tłumaczenia pisemnego lub ustnego wszystkich dokumentów lub zeznań składanych w prowadzonym przeciwko niemu postępowaniu, które muszą być dla niego zrozumiałe lub które wymagają tłumaczenia na język sądu tak, by skarżący mógł skorzystać z prawa do rzetelnego procesu (zob. *Hermi*, cyt. powyżej, § 69).

78. Przepis ust. 3 lit. e) nie wymaga jednakże pisemnego tłumaczenia wszystkich dowodów w formie pisemnej lub oficjalnych dokumentów sporządzanych w toku postępowania. W związku z tym należy zauważyć, że w sformułowaniu odpowiednich przepisów odniesiono się do „tłumacza ustnego”, nie zaś „tłumacza pisemnego”. Powyższe sugeruje, iż pomoc językowa udzielona ustnie może spełniać wymogi Konwencji (zob. *Husain przeciwko Włochom* (dec.), nr 18913/03, 24 lutego 2005 r.).

79. Pozostaje jednak faktem, że udzielona pomoc w zakresie tłumaczenia ustnego powinna umożliwiać pozwanemu zapoznanie się z toczącą się przeciwko niemu sprawą i obronę, w szczególności poprzez możliwość przedstawienia sądowi własnej wersji wydarzeń (zob. tamże; *Hermi*, cyt. powyżej, § 70 oraz *Güngör przeciwko Niemcom* (dec.), nr 31540/96, 17 maja 2001 r.). W tym kontekście Trybunał zauważa, że obowiązek właściwych organów nie ogranicza się do wyznaczenia tłumacza ustnego, lecz jeżeli zostaną one powiadomione w szczególnych okolicznościach, może również w pewnym stopniu obejmować późniejszą kontrolę adekwatności tłumaczenia (zob. *Kamasinski przeciwko Austrii*, 19 grudnia 1989 r., § 74, Seria A nr 168) oraz *Diallo*, cyt. powyżej, § 23).

(ii) Ocena potrzeb w zakresie tłumaczeń ustnych

80. W odniesieniu do dotychczasowego orzecznictwa Trybunał zauważył, że już w sprawie *Brozicek przeciwko Włochom* (19 grudnia 1989 r., § 41, Seria A nr 167) wskazywał na potrzebę weryfikacji potrzeb pozwanego w zakresie pomocy językowej. W szczególności uznał, że władze włoskie, które zostały jednoznacznie poinformowane o nieznanym języku włoskiego przez skarżącego, „powinny były podjąć kroki w celu spełnienia [jego prośby o tłumaczenie] [...], chyba że były w stanie wykazać, że skarżący rzeczywiście znał język włoski w stopniu wystarczającym, aby zrozumieć pismo informujące go o postawionych mu zarzutach”. Zauważając, że w aktach sprawy nie było dowodów wskazujących na to, że skarżący posiadał

wystarczającą znajomość języka włoskiego, Trybunał stwierdził naruszenie art. 6. Podobnie, w sprawie *Cusciani przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* (nr 32771/96, § 38, 24 września 2002 r.), Trybunał uznał, że po powiadomieniu władz o niemożności zrozumienia postępowania przez skarżącego, sędzia miał obowiązek dokonać weryfikacji jego potrzeb w zakresie tłumaczenia ustnego. Trybunał orzekł, że do sędziego należało ustalenie, czy nieobecność tłumacza ustnego na rozprawie wywarłaby negatywny wpływ na pełne zaangażowanie skarżącego w proces, w którym przyznał się on do winy. Ponadto w sprawie *Amer przeciwko Turcji* (nr 25720/02, § 83, 13 stycznia 2009 r.) Trybunał nie znalazł w aktach sprawy żadnej informacji dotyczącej obecności tłumacza ustnego podczas przesłuchania przez policję skarżącego, który twierdził, że jego znajomość języka tureckiego, który był językiem postępowania, jest mocno ograniczona. Zauważając, że podczas tego przesłuchania zebrano istotne dowody i odnosząc się do późniejszego postępowania przed sądem krajowym, Trybunał uznał, że „weryfikacja potrzeby zapewnienia skarżącemu możliwości skorzystania z usług tłumacza ustnego w czasie przesłuchania przez policję powinna być należeć do sądów krajowych, które powinny być w drodze odpowiedniego zbadania upewnić się, czy brak tłumacza ustnego [w czasie, gdy skarżący przebywał] w areszcie policyjnym nie naruszy jego prawa do rzetelnego procesu”.

81. Jak wynika z powyższych przykładów pochodzących z orzecznictwa Trybunału, ustalenie, czy rzetelność procesu wymaga lub wymagała wyznaczenia tłumacza ustnego, który będzie udzielał pomocy pozwanemu, należy do władz zaangażowanych w postępowanie, w szczególności do sądów krajowych. W opinii Trybunału obowiązek ten nie ogranicza się do sytuacji, w których pozwany będący cudzoziemcem zwraca się z wyraźną prośbą o tłumaczenie ustne. Ze względu na szczególne znaczenie prawa do rzetelnego procesu sądowego dla społeczeństwa demokratycznego (zob. *Hermi*, cyt. powyżej, § 76 oraz *Artico przeciwko Włochom*, 13 maja 1980 r., § 33, Seria A nr 37), kwestia ta pojawia się zawsze wtedy, gdy istnieją powody, aby podejrzewać, że oskarżony nie posiada znajomości języka postępowania w stopniu wystarczającym, na przykład, jeżeli nie jest obywatelem ani mieszkańcem kraju, w którym prowadzone jest postępowanie. Podobny obowiązek powstaje, gdy tłumaczenie ustne realizowane jest w języku trzecim. W takich okolicznościach przed podjęciem decyzji o wykorzystaniu języka trzeciego do celów tłumaczenia ustnego należy zweryfikować znajomość trzeciego języka przez pozwanego.

82. Trybunał zauważa ponadto, że znaczenie weryfikacji potrzeb pozwanego w zakresie tłumaczenia ustnego w celu zapewnienia prawa do rzetelnego procesu sądowego zostało uznane również poprzez przyjęcie dyrektywy Unii Europejskiej 2010/64/UE. Zgodnie z dyrektywą państwa członkowskie mają obowiązek zapewnić procedurę lub mechanizm sprawdzający, czy podejrzani lub oskarżeni mówią w języku postępowania

karnego i czy go rozumieją oraz czy potrzebują pomocy tłumacza ustnego (zob. par. 52 do 54 powyżej).

83. Trybunał wielokrotnie orzekał, że przy określaniu potrzeb pozwanego w zakresie tłumaczeń ustnych zasadnicze znaczenie ma kwestia jego znajomości języka (zob. między innymi *Hermi*, cyt. powyżej, § 71). W tym względzie Trybunał pragnie dodać, iż fakt, że pozwany zna w stopniu podstawowym język postępowania lub, zależnie od przypadku, język trzeci, na który tłumaczenie ustne jest łatwo dostępne, nie powinien sam w sobie uniemożliwiać tej osobie korzystania z tłumaczenia ustnego na język, który rozumie na tyle dobrze, że może w pełni korzystać z przysługującego jej prawa do obrony. Wynika to z wymogu, aby pozwanego poinformowano o oskarżeniu w języku, „który rozumie” oraz z wymogu, aby udzielona pomoc w zakresie tłumaczenia ustnego umożliwiała mu zapoznanie się ze sprawą i obronę (zob. par. 79 powyżej). Motyw 22 preambuły dyrektywy 2010/64/UE wskazuje bardziej szczegółowo, iż tłumaczenie ustne i tłumaczenie pisemne należy zapewnić w języku ojczystym pozwanych lub w jakimkolwiek innym języku, którym mówią lub który rozumieją, aby pozwolić im w pełni korzystać z prawa do obrony, a także w celu zagwarantowania rzetelności postępowania (zob. par. 53 powyżej).

84. Konwencja pozostawia Układającym się Państwom znaczną swobodę w zakresie wyboru środków mających na celu zapewnienie zgodności systemów prawnych z wymogami art. 6 (zob. *Sejdovic przeciwko Włochom* [WI], nr 56581/00, § 83, ETPCz 2006-II). Z tego względu szczegółowe określanie środków, jakie władze krajowe powinny podejmować w celu sprawdzenia znajomości języka pozwanego, który nie włada językiem postępowania w stopniu wystarczającym, nie jest zadaniem Trybunału. W zależności od różnych czynników, takich jak charakter przestępstwa oraz informacje kierowane do oskarżonego przez władze krajowe (zob. *Hermi*, cyt. powyżej, § 71), szereg pytań otwartych może stanowić wystarczające narzędzie określenia potrzeb językowych pozwanego. W związku z tym Trybunał zauważa, że motyw 21 dyrektywy 2010/64/UE również pozostawia władzom wybór najbardziej odpowiedniego sposobu weryfikacji, który może obejmować konsultacje z podejrzanymi lub oskarżonymi (zob. par. 53 powyżej).

85. Na zakończenie Trybunał zwraca uwagę na znaczenie odnotowania w protokole wszelkich zastosowanych procedur i decyzji podjętych w odniesieniu do weryfikacji potrzeb w zakresie tłumaczenia ustnego, wszelkich powiadomień o prawie do korzystania z usług tłumacza ustnego (zob. par. 86 i 87 poniżej) oraz wszelkiej pomocy udzielanej przez tłumacza ustnego, takiej jak tłumaczenie ustne lub streszczenie ustne dokumentów, w celu uniknięcia wszelkich wątpliwości w tym zakresie, które mogłyby zostać podniesione na późniejszym etapie postępowania (zob. *mutatis mutandis*, *Martin przeciwko Estonii*, nr 35985/09, § 90, 30 maja 2013 r. oraz par. 57 i 60 powyżej).

(iii) Powiadomienie o prawie do tłumaczenia ustnego

86. Trybunał miał już okazję wskazywać, w kontekście prawa dostępu do obrońcy, prawa do zachowania milczenia i prawa do nieobciążania samego siebie, że aby prawa te mogły być praktyczne i skuteczne, niezwykle istotnym jest, aby podejrzani byli ich świadomi (zob. *Ibrahim i Inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* [WI], nr 50541/08 i 3 pozostałe, § 272, ETPCz 2016 r.). Trybunał stwierdził, że z tego samego powodu ważne jest, aby podejrzany był świadomy przysługującego mu prawa do tłumaczenia ustnego, co oznacza, że musi zostać powiadomiony o takim prawie, gdy zostanie „oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą” (zob. *mutatis mutandis*, ibid.; zob. także art. 3 dyrektywy 2012/13/UE cyt. w par. 60 powyżej).

87. Aby powiadomienie o prawie do tłumaczenia ustnego wraz z innymi podstawowymi prawami do obrony, o których mowa powyżej, było właściwe, powinno zostać dokonane w języku zrozumiałym dla skarżącego (tamże). Powyższe wynika również z zastosowania przez Trybunał standardu „świadomego i inteligentnego zrzeczenia się” w odniesieniu do każdego domniemanego zrzeczenia się tychże praw (zob. *mutatis mutandis Dvorski przeciwko Chorwacji* [WI], nr 25703/11, § 101, ETPCz 2015 r. oraz *Ibrahim i Inni*, cyt. powyżej, § 272).

(b) Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie*(i) W odniesieniu do uzasadnienia powołania tłumacza ustnego języka rosyjskiego*

88. Trybunał zauważa na wstępie, że wydaje się, iż Sąd Rejonowy w Kranju podjął pewne działania w celu pozyskania informacji w sprawie dostępności tłumaczy ustnych języka ojczystego skarżącego, tj. języka litewskiego, stwierdzając, że w tym czasie w Słowenii tłumacze tacy nie byli zarejestrowani, a tłumaczenie z i na ten język wymagałoby pomocy najbliższej ambasady litewskiej (zob. par. 38 powyżej). Działania te zostały jednak podjęte dopiero w postępowaniu następującym po wydaniu wyroku przez sąd drugiej instancji, a żadne dalsze kroki nie zostały zrealizowane. Z akt sprawy nie wynika, czy w trakcie procesu lub dochodzenia władze podjęły próbę skorzystania z jakichkolwiek możliwości zapewnienia tłumacza języka litewskiego. Wydaje się jednakże, iż na późniejszym etapie postępowania, przykładowo przed Sądem Najwyższym (zob. par. 42 i 43 powyżej), uzyskano tłumaczenie z języka litewskiego na słoweński i *vice versa*.

89. W każdym razie Rząd nie twierdził, że istniały istotne powody (zob. par. 76 powyżej) uniemożliwiające władzom wyznaczenie do pomocy skarżącemu tłumacza języka litewskiego. W istocie Rząd argumentował, że wyznaczono tłumacza języka rosyjskiego, ponieważ zdaniem Rządu skarżący rozumiał język rosyjski (zob. par. 71 powyżej). Faktycznie, decyzje

sądów krajowych dotyczące niniejszej skargi (zob. par. 41, 43 i 46 powyżej) opierały się na założeniu, że skarżący rozumie język rosyjski i jest w stanie śledzić postępowanie w tym języku.

90. W związku z powyższym Trybunał nie może spekulować, czy i w którym momencie tłumacz ustny języka litewskiego byłby dostępny dla skarżącego, gdyby władze podjęły aktywne działania w celu pozyskania takiego tłumacza. Mając na uwadze, że art. 6 nie wymaga, aby pozwany koniecznie mógł śledzić postępowanie w swoim języku ojczystym, [Trybunał] przystąpi do zbadania kwestii głównej, to znaczy, czy skarżącemu zapewniono tłumaczenie ustne na język, którym władał w stopniu wystarczającym do celów obrony, a jeżeli nie, to czy fakt ten naruszył rzetelność całego postępowania.

(ii) *W odniesieniu do oceny potrzeb skarżącego w zakresie tłumaczeń ustnych*

91. W niniejszej sprawie władze wyraźnie wiedziały, że skarżący, który jest obywatelem Litwy i przybył do Słowenii na krótko przed aresztowaniem, nie rozumie języka prowadzonego przeciwko niemu postępowania karnego, tj. języka słoweńskiego. Po aresztowaniu skarżącego, policja poinformowała go, z pomocą tłumacza ustnego języka rosyjskiego, o przyczynach zatrzymania i prawie dostępu do adwokata. W toku przesłuchania przez sędziego śledczego skarżący ponownie korzystał z pomocy tłumacza języka rosyjskiego. Przez cały czas trwania postępowania oraz podczas konsultacji z prawnikiem wyznaczonym przez sąd, tłumacz ten udzielał mu pomocy i dostarczał tłumaczenia odpowiednich dokumentów sądowych na język rosyjski. Jednakże, mimo iż protokoły dotyczące dochodzenia i rozprawy są dość szczegółowe, Trybunał nie może znaleźć żadnych przesłanek wskazujących na to, czy kiedykolwiek konsultowano się ze skarżącym odnośnie tego, czy rozumie tłumaczenie ustne i pisemne na język rosyjski w stopniu wystarczającym, aby skutecznie bronić się w tym języku.

92. W związku z tym Trybunał nie może zaakceptować sugestii Rządu, iż jakiegokolwiek ogólne założenie dotyczące znajomości języka rosyjskiego przez skarżącego można by przyjąć ze względu na fakt, iż jest on obywatelem litewskim oraz odrzuca argumenty Rządu dotyczące użycia języka rosyjskiego na Litwie (zob. par. 71 powyżej), stwierdzając, że w żaden sposób nie udowodniono prawdziwości tych stwierdzeń. Zauważa ponadto, iż Rząd nie przedstawił żadnego innego wyjaśnienia odnośnie podstawy, na jakiej władze, wyznaczając skarżącemu do pomocy tłumacza języka rosyjskiego, uznały, iż posiada on wystarczającą znajomość tego języka (zob. par. 71 powyżej, por. *Hermi*, cyt. powyżej, §§ 90 i 91 oraz *Katrtsch przeciwko Francji*, nr 22575/08, § 45, 4 listopada 2010 r.).

93. Trybunał musi zatem stwierdzić, że władze nie zweryfikowały jednoznacznie (zob. par. 81 powyżej) biegłości skarżącego w zakresie znajomości języka rosyjskiego. Brak takiej weryfikacji stanowi istotny element przy rozpoznawaniu sprawy przez Trybunał, ponieważ skuteczna

ochrona praw zapisanych w art. 6 ust. 3 lit. a) i e) wymaga zapewnienia pozwanemu tłumaczenia ustnego na język, którym włada on w stopniu wystarczającym (zob. par. 81 do 83 powyżej).

(iii) *W odniesieniu do innych danych wskazujących na znajomość języka rosyjskiego przez skarżącego*

94. Trybunał musi przystąpić do ustalenia, czy istnieją jakiegokolwiek inne, wyraźne przesłanki biegłości skarżącego w posługiwaniu się językiem rosyjskim. W związku z tym Trybunał zauważa, iż brak jakiegokolwiek nagrań dźwiękowych przesłuchania przez sędziego śledczego lub rozprawy oraz że Rząd nie przedstawił żadnych innych dowodów (zob. przykładowo *Katritsch*, cyt. powyżej, § 45 oraz *Hermi*, cyt. powyżej, § 90), na podstawie których można by ustalić rzeczywisty poziom znajomości języka rosyjskiego w mowie przez skarżącego. W odniesieniu do kwestii, czy w protokołach z postępowania sądowego lub w innej dokumentacji istnieją jakiegokolwiek wskazania dotyczące rozumienia przez skarżącego języka tłumaczenia ustnego (zob. par. 71 powyżej), Trybunał odnotowuje, po pierwsze, że w przypadku braku jakiegokolwiek weryfikacji, brak współpracy ze strony skarżącego w toku postępowania prowadzonego przez policję i przesłuchania przez sędziego śledczego mógł zostać zrozumiany, przynajmniej do pewnego stopnia, jako wynikający z trudności w zakresie wypowiedania się i śledzenia postępowania w języku rosyjskim (zob. par. 11 i 13 powyżej).

95. Po drugie, na podstawie kilku podstawowych wypowiedzi skarżącego w czasie rozprawy, prawdopodobnie w języku rosyjskim (zob. par. 26, 27 i 29 powyżej), nie można stwierdzić, iż w sposób wystarczający wykazały one, że jest on w stanie skutecznie bronić się w tym języku.

96. Po trzecie, chociaż Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że skarżącemu „udawało się porozumieć” z obrońcą, nie przedstawił wyjaśnienia tego stwierdzenia poprzez odniesienie do faktów. Niestety, wniosek Trybunału Konstytucyjnego wydaje się być oparty na założeniu, nie zaś poparty dowodami biegłości językowej skarżącego lub rzeczywistej komunikacji z obrońcą (zob. par. 46 powyżej).

97. Podsumowując, mimo że wydawało się, iż skarżący jest w stanie do pewnego stopnia wypowiadać się i rozumieć język rosyjski, czemu skarżący nie zaprzeczył (zob. par. 67 powyżej), Trybunał jest zdania, iż nie można było stwierdzić, że jego znajomość tego języka jest wystarczająca, aby zapewnić rzetelność postępowania.

(iv) *W odniesieniu do braku podniesienia zarzutów lub złożenia wniosku o zastąpienie tłumacza podczas rozprawy*

98. Trybunałowi pozostaje zbadanie twierdzenia Rządu, że ani skarżący, ani jego obrońca nie poczynili jakiegokolwiek uwag dotyczących wyznaczenia tłumacza języka rosyjskiego w toku dochodzenia, na rozprawie lub w postępowaniu odwoławczym (zob. par. 70 i 71 powyżej).

99. W odniesieniu do skarżącego, Trybunał stwierdza, że należy zauważyć, iż w aktach sprawy brak informacji, czy władze poinformowały go o prawie do tłumaczenia ustnego na język ojczysty lub o podstawowym prawie do tłumaczenia ustnego na język, który rozumie (zob. par. 43, 46, 48 i 49 powyżej). Rząd nie podał żadnego uzasadnienia tego faktu. Trybunał podkreślił w tym względzie, że powiadomienie o prawie do tłumaczenia ustnego stanowiło integralny element spoczywającego na władzach obowiązku zapewnienia skarżącemu odpowiedniej pomocy językowej w celu zagwarantowania mu prawa do rzetelnego procesu, który to obowiązek stanowił kluczowy argument zawarty w odwołaniu skarżącego w kwestiach prawnych i w skardze konstytucyjnej. (zob. par. 37, 44, 86 i 87 powyżej). Ponadto zgodnie z prawem krajowym skarżący miał prawo do tłumaczenia ustnego na język ojczysty, a zgodnie z krajowym prawem proceduralnym władze były zobowiązane do poinformowania go o tym prawie oraz do zaprotokołowania takiego powiadomienia i udzielonej odpowiedzi (zob. par. 46, 48 i 49 powyżej).

100. Zdaniem Trybunału, brak takiego powiadomienia o prawie do tłumaczenia ustnego, w połączeniu z trudną sytuacją skarżącego jako cudzoziemca, który przybył do Słowenii na krótko przed zatrzymaniem i w czasie postępowania przebywał w areszcie, a także ograniczoną znajomością języka rosyjskiego, mogą stanowić rozsądne wyjaśnienie braku złożenia wniosku o wezwanie innego tłumacza ustnego lub podniesienia zarzutu w tym zakresie aż do późniejszego etapu postępowania, kiedy to mógł posługiwać się językiem ojczystym (zob. par. 37 do 46 powyżej). Trybunał zauważa ponadto, że Trybunał Konstytucyjny uznał sytuację skarżącego za wyjątkową, w związku z czym nie był on zobowiązany do wyczerpania standardowych środków odwoławczych (zob. par. 41 i 46 powyżej).

101. W odniesieniu do braku przedstawienia zarzutów przez obrońcę skarżącego, Trybunał przypomina, że chociaż prowadzenie obrony jest zasadniczo sprawą pomiędzy pozwanym a jego obrońcą, niezależnie od tego, czy obrońca został wyznaczony w ramach systemu pomocy prawnej czy otrzymuje wynagrodzenie ze środków prywatnych, rolę ostatecznych strażników rzetelności postępowania – obejmującej, między innymi, ewentualny brak tłumaczenia pisemnego lub ustnego dla pozwanego niebędącego obywatelem danego państwa – pełnią sądy krajowe (zob. *Hermi*, cyt. powyżej, § 72 oraz *Cusciani*, cyt. powyżej, § 39). Brak podniesienia przez przedstawiciela prawnego skarżącego kwestii tłumaczenia nie zwolnił zatem sądu krajowego z odpowiedzialności wynikającej z art. 6 Konwencji.

(v) *Wniosek*

102. W związku z powyższym Trybunał uważa, że w niniejszej sprawie nie stwierdzono, aby skarżący otrzymał pomoc językową umożliwiającą mu aktywne uczestnictwo w procesie. Zdaniem Trybunału fakt ten wystarcza, by proces jako całość stał się niesprawiedliwy.

103. Nastąpiło zatem naruszenie art. 6 ust. 1 i 3 Konwencji. W świetle powyższego wniosku sprzeciw Rządu dotyczący niewyczerpania krajowych środków odwoławczych należy odrzucić.

II. POZOSTAŁE ZARZUTY NARUSZENIA KONWENCJI

104. Skarżący podniósł zarzut naruszenia art. 5 ust. 2 Konwencji w tym względzie, że nie został niezwłocznie i w zrozumiałym dla siebie języku poinformowany o przyczynach zatrzymania. Podniósł również zarzut, w kontekście art. 6 ust. 1 i 3 lit. a) i e) Konwencji, że liczba tłumaczy języka rosyjskiego nie była wystarczająca. Twierdził ponadto, iż doszło do naruszenia art. 13 i 14 w związku z art. 6.

105. W odniesieniu do zarzutów dotyczących art. 5 ust. 2 i/lub art. 6 ust. 1 i 3 lit. a) i e) Konwencji, o których mowa w paragrafie poprzedzającym, Rząd wyraził sprzeciw dotyczący niewyczerpania krajowych środków odwoławczych. Rząd oświadczył, że skarżący nie przedstawił powyższych zarzutów w postępowaniu krajowym, w szczególności nie odniósł się do nich w skardze konstytucyjnej.

106. Skarżący zakwestionował twierdzenia Rządu, twierdząc zasadniczo, że władze powinny były działać z urzędu i że jemu, jako cudzoziemcowi, trudno było złożyć skargę.

107. Trybunał stwierdza, że skarżący nie wniósł skargi konstytucyjnej, którą mógł złożyć w języku ojczystym, dotyczącej braku niezwłocznego poinformowania o przyczynach zatrzymania w zrozumiałym dla siebie języku (zob. par. 44 powyżej). Podobnie, na szczeblu krajowym skarżący nie złożył skargi dotyczącej niewystarczającej liczby dostępnych tłumaczy ustnych. W związku z powyższym, a także uwzględniając fakt, że kwestie te stanowią zarzuty odmienne od rozpatrywanych powyżej i w związku z tym powinny być zostać wniesione, przynajmniej co do istoty, do sądów krajowych, sprzeciw Rządu dotyczący niewyczerpania krajowych środków odwoławczych należy podtrzymać, zaś tę część skargi odrzucić jako niedopuszczalną na podstawie art. 35 ust. 1 i 4 Konwencji *in fine*.

108. Trybunał zbadał również przedstawione przez skarżącego zarzuty naruszenia art. 13 i 14 w związku z art. 6.

109. Zauważa, że zarzuty te powiązane są z zarzutami dotyczącymi art. 6 ust. 1 i 3 Konwencji odnoszącymi się do domniemanej odmowy skarżącemu prawa do używania w prowadzonym przeciwko niemu postępowaniu karnym języka, którym władał w stopniu wystarczającym. Muszą zatem zostać uznane za dopuszczalne (zob. par. 66 i 103 powyżej).

110. Uwzględniając własną konkluzję w odniesieniu do art. 6 ust. 1 i 3 Konwencji (zob. par. 102 i 103 powyżej), Trybunał stwierdza brak istnienia odrębnej kwestii w tym kontekście.

III. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

111. Artykuł 41 Konwencji stanowi:

„Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.”

A. Szkoda

112. Skarżący domagał się odszkodowania w wysokości 31.840 euro (EUR) z tytułu utraty zarobków. Ponadto, skarżący domagał się zadośćuczynienia w wysokości 15.000 euro (EUR) z tytułu szkody niemajątkowej.

113. Rząd wyraził sprzeciw, argumentując, że oświadczenia dotyczące perspektyw zatrudnienia skarżącego mają charakter spekulacyjny i że pomiędzy domniemanym naruszeniem a żądanym odszkodowaniem nie istnieje związek przyczynowy. Rząd stwierdził również, że kwota żądana tytułem zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową jest nadmierna i nieuzasadniona.

114. Trybunał nie dostrzega związku przyczynowego między stwierdzonym naruszeniem a rzekomą szkodą majątkową, a zatem oddała to roszczenie (zob. *mutatis mutandis*, *Ibrahim i Inni*, cyt. powyżej, § 315 oraz *Ajdarić przeciwko Chorwacji*, nr 20883/09, § 57, 13 grudnia 2011 r.). Z drugiej strony, Trybunał uznaje fakt poniesienia przez skarżącego szkody niemajątkowej na skutek wydania wobec niego wyroku skazującego z naruszeniem art. 6 ust. 1 i 3 Konwencji. Stwierdzenie naruszenia nie stanowi wystarczającego zadośćuczynienia. Dokonując sprawiedliwej oceny, Trybunał przyznaje skarżącemu kwotę 6.400 EUR tytułem odszkodowania z tytułu szkody niemajątkowej wraz z ewentualnymi podatkami.

B. Koszty i wydatki

115. Skarżący domagał się również kwoty 6.250 EUR z tytułu reprezentacji prawnej przed Trybunałem na podstawie warunków umowy zawartej pomiędzy skarżącym a jego przedstawicielem (stawka godzinowa w wysokości 250 EUR, około dwadzieścia pięć godzin pracy).

116. Rząd uznał roszczenie skarżącego za nadmierne, nieuzasadnione i bezpodstawne oraz stwierdził, że umowa, której warunki odbiegają od oficjalnych stawek wynagrodzenia prawników, nie może być wiążąca dla sądów krajowych.

117. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału skarżący uprawniony jest do otrzymania zwrotu kosztów oraz wydatków w takim zakresie, w jakim wykazał, że były one rzeczywiście i konieczne poniesione, i były

uzasadnione co do wysokości. Trybunał zauważył, że skarżący zawarł ze swoim przedstawicielem umowę dotyczącą wynagrodzenia tego ostatniego. Umowa taka – skutkująca powstaniem obowiązków wyłącznie pomiędzy adwokatem a klientem – nie może wiązać Trybunału, który musi ocenić wysokość kosztów i wydatków, które mają zostać zasądzone nie tylko w odniesieniu do tego, czy koszty zostały faktycznie poniesione, lecz również w odniesieniu do tego, czy zostały poniesione w sposób zasadny (zob. *mutatis mutandis*, *East West Alliance Limited przeciwko Ukrainie*, nr 19336/04, § 269, 23 stycznia 2014 r.). Ponadto Trybunał przypomina, że o ile może traktować krajowe stawki i praktyki jako element pomocniczy, nie mają one dla niego charakteru wiążącego (zob. między innymi *Gaspari przeciwko Słowenii*, nr 21055/03, § 83, 21 lipca 2009 r.).

118. W niniejszej sprawie, mając wzgląd na przedstawione dokumenty i powyższe kryteria, Trybunał uznaje za stosowne przyznać kwotę 2.500 EUR na pokrycie kosztów postępowania przed Trybunałem.

C. Odsetki za zwłokę

119. Trybunał uznaje, że odsetki z tytułu niewypłacenia zasądzonych kwot powinny być ustalone zgodnie ze stopą kredytu Europejskiego Banku Centralnego na koniec dnia plus trzy punkty procentowe.

Z TYCH PRZYCZYŃ TRYBUNAŁ

1. *Postanawia*, jednogłośnie, włączyć do meritum skargi sprzeciw Rządu dotyczący niewyczerpania krajowych środków odwoławczych w odniesieniu do domniemanej odmowy skarżącemu prawa do używania w prowadzonym przeciwko niemu postępowaniu karnym języka, którym w wystarczającym stopniu władał;
2. *Uznaje*, jednogłośnie, za dopuszczalną skargę dotyczącą domniemanej odmowy skarżącemu prawa do używania w prowadzonym przeciwko niemu postępowaniu karnym języka, którym władał w stopniu wystarczającym w świetle art. 6 ust. 1 i 3 odrębnie oraz w związku z art. 13 i art. 14 Konwencji, zaś pozostałą część skargi za niedopuszczalną;
3. *Uznaje*, stosunkiem pięciu głosów do dwóch, że doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 i 3 Konwencji oraz odrzuca sprzeciw Rządu dotyczący niewyczerpania krajowych środków odwoławczych;
4. *Uznaje*, jednogłośnie, brak kwestii naruszenia art. 13 i 14 w związku z art. 6 Konwencji.

5. *Uznaje*, stosunkiem pięciu głosów do dwóch,
(a) iż pozwane Państwo ma obowiązek wypłacić skarżącemu, w terminie trzech miesięcy od dnia, kiedy wyrok stanie się prawomocny zgodnie z art. 44 ust. 2 Konwencji, następujące kwoty:
(i) 6.400 euro (sześć tysięcy czterysta euro), wraz z ewentualnymi podatkami, z tytułu poniesionej szkody niemajątkowej;
(ii) 2.500 euro (dwa tysiące pięćset euro), wraz z ewentualnymi podatkami płatnymi przez skarżącego, z tytułu kosztów i wydatków;
(b) od wygaśnięcia powyższego trzymiesięcznego terminu do momentu zapłaty płatne od tych sum będą zwykłe odsetki obliczone według stopy oprocentowania Europejskiego Banku Centralnego na koniec dnia plus trzy punkty procentowe;
6. *Oddala*, jednogłośnie, pozostałą część roszczenia skarżącego dotyczącą słusznego zadośćuczynienia.

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono pisemnie dnia 28 sierpnia 2018 r., zgodnie z art. 77 ust. 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Marialena Tsirli
Kanclerz

Paulo Pinto de Albuquerque
Przewodniczący

Zgodnie z art. 45 ust. 2 Konwencji i art. 74 ust.2 Regulaminu Trybunału, do wyroku załączono zdanie odrębne Sędziów Kucsko-Stadlmayer i Bošnjaka.

P.P.A
M.T.

WSPÓLNE ZDANIE ODREBNE SĘDZIÓW KUCSKO-STADLMAYER I BOŠNJAKA

1. Z przykrością stwierdzamy, iż nie możemy zgodzić się z większością, która uznała, że doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 i 3 Konwencji. W pełni zdajemy sobie sprawę, że zrozumienie języka postępowania jest ważnym wymogiem rzetelności w postępowaniu karnym i że brak odpowiedniego tłumaczenia ustnego może uczynić proces jako całość niesprawiedliwym. Uważamy jednak, iż wyrok wydany w niniejszej sprawie nakłada na władze krajowe nowe wymogi, które są niezgodne z istniejącym orzecznictwem Trybunału. Ponadto uważamy, że dokonana przez większość ocena niektórych istotnych okoliczności tej sprawy, a mianowicie poziomu znajomości języka rosyjskiego przez skarżącego i wynikającej z tego faktu jego zdolności do aktywnego uczestnictwa w postępowaniu karnym, nie została poparta dokumentami przedstawionymi przez strony. To z kolei wpływa na ustalenie, czy postępowanie jako całość było sprawiedliwe.

2. Językiem ojczystym skarżącego jest język litewski. Nie ulega wątpliwości, że w momencie zaistnienia okoliczności faktycznych sprawy skarżący nie znał ani nie rozumiał języka postępowania, którym był język słoweński. W dniu, w którym skarżący trafił do aresztu policyjnego, pomocy udzielał mu wykwalifikowany tłumacz przysięgły, który zapewniał tłumaczenie na język rosyjski i z tego języka. Podczas przesłuchania przez sędziego śledczego i przez cały czas trwania postępowania w pierwszej instancji, w trakcie którego skarżący reprezentowany był przez adwokata, posługiwał się on językiem rosyjskim i nigdy nie wskazywał na brak wystarczającego rozumienia tego języka. Nawet w odwołaniu i w postępowaniu odwoławczym skarżący nie podniósł zarzutu dotyczącego braku zrozumienia tłumaczenia ustnego na język rosyjski. Dopiero na bardzo późnym etapie, składając skargę do Sądu Najwyższego, a następnie do Trybunału Konstytucyjnego oraz do niniejszego Trybunału, skarżący twierdził, że znał język rosyjski w ograniczonym stopniu, co nie wystarczało do skutecznej obrony oraz że nie potrafił odczytać rosyjskiego pisma. W związku z tym należało zbadać, czy tłumaczenie ustne zapewnione skarżącemu przez sądy krajowe było odpowiednie.

3. Artykuł 6 ust. 3 lit. e) Konwencji gwarantuje każdemu, kto został oskarżony o popełnienie przestępstwa, prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie. Zgodnie z tym przepisem Trybunał rozpoznawał kilka skarg, w których skarżący podnosili zarzuty dotyczące braku rozumienia języka postępowania lub otrzymania niewłaściwego tłumaczenia ustnego. Przy ocenie tych skarg Trybunał orzekł, że na władzach krajowych ciążył pozytywny obowiązek nie tylko wyznaczenia tłumacza ustnego, ale również sprawdzenia, czy tłumaczenie ustne jest odpowiednie, jeżeli w szczególnych okolicznościach zostaną one powiadomione, że oskarżony nie zna danego języka lub że

pomoc językowa jest z jakiegokolwiek innego powodu niewystarczająca (zob. między innymi *Kamasinski przeciwko Austrii*, 19 grudnia 1989 r., § 74, Seria A nr 168).

4. Badając, czy władze krajowe zostały powiadomione o potrzebie lub odpowiedności pomocy językowej, Trybunał zwykle weryfikował, czy skarżący lub jego obrońca podnosili zarzut domniemanej nieodpowiedności lub braku tłumaczenia przed władzami krajowymi. W przypadku, gdy tak się nie stało, Trybunał traktował ten fakt jako istotny element wskazujący na konieczność oddalenia zarzutu skarżącego. W szeregu spraw przed Trybunałem, w których skarżący podnosili zasadniczo zarzut dotyczący potrzeby lub jakości tłumaczenia, Trybunał oddalał zarzuty, między innymi na tej podstawie, że nie poruszali oni tej kwestii w trakcie rozprawy lub nie zgłosili zastrzeżeń co do treści protokołu (zob. przykładowo *Berisha i Haljiti przeciwko Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii* (dec.), nr 18670, 10 kwietnia 2007 r.; *Hacioglu przeciwko Rumunii*, nr 2573/03, 11 stycznia 2011 r. oraz *Husain przeciwko Włochom* (dec.), nr 18913/03, 24 lutego 2005 r.). W sprawie *Horvath przeciwko Belgii* ((dec.), nr 6224/07, 24 stycznia 2012 r.), Trybunał uznał skargę za oczywiście bezzasadną ze względu na fakt, że w protokole sądowym nie zanotowano wniosku o tłumaczenie. W sprawie *Uçak przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* ((dec.), nr 44234/98, 24 stycznia 2002 r.), Trybunał uznał skargę za niedopuszczalną, stwierdzając, że ani sąd pierwszej instancji, ani sądy apelacyjne nie zostały nigdy powiadomione o rzekomych nieprawidłowościach i uchybieniach tłumaczki, poza jej rzekomym brakiem niezależności. Z kolei w sprawie *Katritsch przeciwko Francji* (nr 22575/08, 4 listopada 2010 r.) Trybunał stwierdził brak naruszenia art. 6 ust 3 lit. e) Konwencji z tego względu, że skarżący nie zwrócił się o pomoc tłumacza w postępowaniu odwoławczym. Prawdą jest, że w przypadku braku konkretnego wniosku lub skargi ze strony pozwanego lub jego obrońcy do władz krajowych, inne okoliczności mogą spowodować, iż sąd krajowy zostanie powiadomiony, że pozwany potrzebuje tłumaczenia lub że istniejąca pomoc jest niewystarczająca. Okoliczności te muszą być jednak wystarczająco oczywiste dla sądu krajowego prowadzącego postępowanie, aby mogły skutkować powstaniem jakichkolwiek pozytywnych obowiązków na mocy art. 6 ust. 3 lit. e) Konwencji.

5. Zgodnie z istniejącym orzecznictwem Trybunału dopiero po zwróceniu uwagi sądu krajowego na kwestię rozumienia języka władze są zobowiązane do podjęcia działań w celu sprawdzenia, czy i jakiego rodzaju pomoc językowa jest potrzebna lub do wyciągnięcia odpowiednich wniosków. W sprawie *Brozicek przeciwko Włochom* (19 grudnia 1989 r., Seria A nr 167), Trybunał uznał, że po tym, jak skarżący, obywatel Czech mieszkający w Niemczech, powiadomił władze, że nie jest w stanie zrozumieć zawiadomienia sądowego w języku włoskim, władze powinny były podjąć kroki w celu spełnienia prośby dotyczącej tłumaczenia, chyba że były w stanie wykazać, iż zna on język włoski w stopniu wystarczającym. Trybunał

zbadał następnie, czy dostępne dowody potwierdzały, że rozumiał on ten język. W sprawie *Cuscani przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* (nr 32771/96, 24 września 2002 r.) Trybunał stwierdził, że sąd krajowy został wyraźnie poinformowany o problemach skarżącego ze zrozumieniem, ponieważ adwokat skarżącego poinformował sąd o trudnościach swego klienta z językiem angielskim i poprosił o wezwanie tłumacza ustnego. W sprawie *Amer przeciwko Turcji* (nr 25720/02, 13 stycznia 2009 r.) skarżący, posługujący się językiem arabskim, nie otrzymał podczas przesłuchania przez policję pomocy ze strony tłumacza ustnego ani adwokata i podpisał dokument zawierający obciążające go zeznania. Chociaż skarżący wyjaśnił, że nie rozumiał podpisanego przez siebie zeznania, zostało ono wykorzystane przez sąd krajowy. Trybunał stwierdził, że skarżący i jego adwokaci „w wystarczającym stopniu poinformowali” sądy krajowe o braku umiejętności czytania tekstów w języku tureckim.

6. Wyrok w niniejszej sprawie ustanawia standardy, które różnią się od tych przedstawionych powyżej. W opinii większości pozytywne obowiązki wynikające z art. 6 ust. 3 lit. e) nie ograniczają się do sytuacji, w których pozwany będący cudzoziemcem wskazuje, że udzielona mu pomoc językowa nie jest odpowiednia lub wystarczająca, ale pojawiają się również wtedy, gdy istnieją powody, aby podejrzewać, że pozwany nie posiada znajomości języka postępowania lub zapewnionego tłumaczenia ustnego w stopniu wystarczającym (zob. par. 81 wyroku). Zdaniem większości oznacza to, iż w przypadku rozważania możliwości wykorzystania tłumaczenia ustnego w języku trzecim, „przed podjęciem decyzji o wykorzystaniu [takiego] języka do celów tłumaczenia ustnego należy zweryfikować znajomość trzeciego języka przez pozwanego” (tamże). Należy nie tylko powiadomić pozwanego o prawie do tłumaczenia ustnego, ale także „jednoznacznie zweryfikować” jego umiejętności językowe (zob. par. 93 wyroku), a każda zastosowana procedura lub decyzja podjęta w związku z weryfikacją potrzeb w zakresie tłumaczenia ustnego musi zostać odnotowana (zob. par. 85 wyroku).

7. Naszym zdaniem w ten sposób większość odeszła od ugruntowanego standardu, zgodnie z którym obowiązki pozytywne związane z udzieleniem pomocy językowej uruchamiane są poprzez wskazanie, że pozwany nie rozumie, ani nie włada językiem postępowania, a zatem potrzebuje tłumaczenia ustnego. Ponadto większość wprowadza obowiązek nie tylko powiadomienia oskarżonego o przysługujących mu prawach do tłumaczenia ustnego, ale również wyraźnej weryfikacji jego umiejętności językowych oraz rejestrowania wszelkich związanych z tym kroków proceduralnych. Nie podejmując analizy, czy i w jakim stopniu wprowadzenie takich kryteriów i obowiązków pozytywnych mogłoby stanowić godny pochwały krok w rozwoju orzecznictwa Trybunału, uważamy, że zgodnie z art. 30 Konwencji takie odejście od istniejącego orzecznictwa leży wyłącznie w gestii Wielkiej Izby Trybunału.

8. Z punktu widzenia metodologii również nie możemy zgodzić się ze sposobem, w jaki większość odniosła się do przepisów prawa Unii Europejskiej. Wprowadzając nowe kryteria i pozytywne obowiązki na mocy art. 6 ust. 3 lit. e), większość do pewnego stopnia oparła się na zmianach w przepisach prawa UE opisanych w par. 52 – 61 wyroku, uwzględniając je w części oceny Trybunału dotyczącej zasad ogólnych, w par. 82, 83, 84 i 86, w której przedstawiono podstawy takich nowo stanowionych standardów. O ile w pewnym kontekście Trybunał może traktować prawo UE jako źródło inspiracji dla swego orzecznictwa, ocena, czy w danej sprawie pozwane państwo zastosowało się do tych przepisów, nie jest zadaniem Trybunału (zob. *mutatis mutandis*, *Ullens de Schooten i Rezabek przeciwko Belgii*, nr 3989/07 i 38353/07, 20 września 2011 r.). Należy przy tym pamiętać, że w przedmiotowym czasie Słowenia nie była jeszcze członkiem UE. Dodatkowo wszystkie normy UE, do których odniosła się większość, zostały przyjęte na długo po opisanych wydarzeniach. Trudno zatem zarzucać sądom krajowym, że nie działały zgodnie z takimi normami, wprowadzonymi w terminie późniejszym.

9. Gdyby w niniejszej sprawie zastosowano ugruntowane kryteria orzecznictwa Trybunału i gdyby Izba ustaliła, czy sądy krajowe zostały poinformowane, że – jak twierdzono – skarżący nie rozumie języka rosyjskiego, bezpośrednio przez niego samego, za pośrednictwem obrońcy, przez tłumacza ustnego lub na skutek innych szczególnych okoliczności, mogłaby jedynie oddalić skargę jako bezzasadną. Protokoły dotyczące krajowego postępowania sądowego, które w wyroku słusznie określono jako dość szczegółowe (zob. par. 99 wyroku), nie zawierają żadnych informacji o zarzutach odnośnie do tłumaczenia ustnego ani o wniosku o wyznaczenie tłumacza języka litewskiego czy też wniosku o tłumaczenie pisemne któregokolwiek z dokumentów na język litewski. Ani skarżący, ani jego ówczesny obrońca, ani żaden inny uczestnik postępowania nigdy nie zgłosili sprzeciwu wobec treści tych dokumentów. Wręcz przeciwnie, zarówno skarżący, jak i jego obrońca podpisali je w celu potwierdzenia ich prawidłowości. Prawdą jest, że po odrzuceniu apelacji skarżący twierdził, iż nadaremnie próbował składać skargę do władz na język tłumaczenia, lecz uwagi przedłożone przez niego do Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego i niniejszego Trybunału w tej kwestii wydają się tak niespójne, że nie można ich uznać za wiarygodne. Potwierdza to również w sposób dorozumiany większość, analizując w par. 99 – 101 wyroku przyczyny braku złożenia skargi lub wniosku o wyznaczenie innego tłumacza podczas procesu. Zważywszy, że skarżący aktywnie uczestniczył w postępowaniu i był reprezentowany przez adwokata (zob. poniżej, par. 12 i 13 niniejszego zdania odrębnego), nie dostrzegamy żadnych innych oznak ani okoliczności, które mogłyby wskazać władzom krajowym, że skarżący rzekomo nie był w stanie zrozumieć języka tłumaczenia.

10. Oprócz wprowadzenia nowych kryteriów oceny skargi dotyczącej art. 6 ust. 3 lit. e) Konwencji, niniejszy wyrok odbiega od wniosków sądów krajowych w odniesieniu do rozumienia przez skarżącego języka rosyjskiego w stopniu umożliwiającym skuteczne uczestnictwo w postępowaniu. W szczególności Sąd Najwyższy – pierwszy organ krajowy, który badał skargę skarżącego co do istoty – uznał twierdzenia skarżącego, iż nie rozumie on języka rosyjskiego, za nieuzasadnione i w tym względzie odniósł się do poszczególnych elementów zawartych w aktach sprawy. Z kolei Trybunał Konstytucyjny przyjął te ustalenia, dodając, że skarżący skutecznie komunikował się w języku rosyjskim ze swoim obrońcą. Wnioski te stanowią ustalenia faktyczne dotyczące istotnych okoliczności niniejszej sprawy. Jak Trybunał wielokrotnie podkreślał, nie pełni on roli sądu czwartej instancji orzekającego w kwestiach faktycznych i nie bada prawidłowości ustaleń władz krajowych. Może zakwestionować te ustalenia tylko wtedy, gdy można je uznać za arbitralne lub oczywiście bezzasadne (zob. przykładowo *Bochan przeciwko Ukrainie* (nr 2) [WI], nr 22251/08, ETPCz 2015 r.).

11. W niniejszej sprawie większość odstępuje od tego ugruntowanego podejścia i przeprowadza ocenę, czy istniały „inne, wyraźne przesłanki” bieglności skarżącego w posługiwaniu się językiem rosyjskim (zob. par. 94 wyroku). Większość dostrzega (domniemany) brak współpracy ze strony skarżącego w toku procedury policyjnej i przesłuchania przez sędziego śledczego jako oznakę trudności w zakresie wypowiedzania się i śledzenia postępowania w języku rosyjskim. Zdaniem większości wypowiedzi skarżącego w toku postępowania były nieliczne i dość proste, i nie można było uznać ich za wystarczające dla celów wykazania, iż był on w stanie skutecznie prowadzić własną obronę (zob. par. 94 i 95 wyroku). Ponadto większość jest zdania, że ustalenie Trybunału Konstytucyjnego dotyczące skutecznej komunikacji skarżącego z jego adwokatem jest jedynie przypuszczeniem, które nie zostało poparte dowodami (zob. par. 96). Następnie większość dochodzi do wniosku, iż „mimo że wydawało się, iż skarżący jest w stanie do pewnego stopnia wypowiadać się i rozumieć język rosyjski”, jego znajomość tego języka nie była „wystarczająca, aby zapewnić rzetelność postępowania” (zob. par. 97).

12. Nie możemy zgodzić się z tymi ustaleniami. Naszym zdaniem wniosek Sądu Najwyższego dotyczący znajomości języka rosyjskiego przez skarżącego nie był ani nieuzasadniony, ani arbitralny, i nie widzimy powodu do jego odrzucenia. Przeciwnie, sądzimy, iż fakt ten jest dobrze udokumentowany w materiałach zawartych w aktach sprawy, których skarżący w żadnym momencie, w tym w postępowaniu przed Trybunałem, nie kwestionował. Zachowanie skarżącego nie wywoływało jakichkolwiek wątpliwości co do adekwatności przedstawionego tłumaczenia ustnego. Na rozprawie głównej skarżącego zapytano, czy rozumie przedstawione mu zarzuty i przysługujące mu prawa, na co odpowiedział twierdząco (zob. par. 25 wyroku). W toku przesłuchania przez sędziego śledczego i na rozprawie

składał on zeznania i odpowiadał na pytania w języku rosyjskim (zob. par. 13 i 26 wyroku). Z akt nie wynika, by skarżący miał jakiegokolwiek trudności z aktywnym uczestnictwem w rozprawach. Co więcej, zadawał on pytania niektórym świadkom, a ze względu na fakt, że komentował ich wypowiedzi (zob. par. 27), można zasadnie przyjąć, iż rozumiał tłumaczenie ustne ich treści. Wraz z pozostałymi pozwanymi skarżący (za pośrednictwem tłumacza ustnego) zwrócił się o przetłumaczenie na język rosyjski zeznań świadków złożonych na etapie dochodzenia (zob. par. 21). Na rozprawie złożył oświadczenie końcowe w języku rosyjskim (zob. par. 29).

13. W odniesieniu do komunikacji pomiędzy skarżącym a jego obrońcą w danym czasie, nie możemy zgodzić się z większością określającą wniosek Trybunału Konstytucyjnego jako zwykle założenie. Oczywiście jest, że w okresie, gdy skarżący przebywał w areszcie tymczasowym, jego obrońca odwiedził go czterokrotnie (przy czym na co najmniej trzech spotkaniach obecny był również tłumacz), a każda wizyta trwała od dwudziestu do czterdziestu pięciu minut (zob. par. 47 wyroku). Częstotliwość i długość tych wizyt wskazuje na to, że skarżący i jego doradca byli w stanie skutecznie porozumiewać się z pomocą tłumacza języka rosyjskiego w kwestiach dotyczących jego sprawy. Skarżący nie zakwestionował tego faktu.

14. Wreszcie, nie można pominąć zeznań jednego ze współoskarżonych skarżącego, z którego wynika, że trzeci współoskarżony zwrócił się do niego i skarżącego, gdy usłyszał ich rozmawiających po rosyjsku (zob. par. 14 wyroku). O ile w toku postępowania skarżący regularnie kwestionował oświadczenia, z którymi się nie zgadzał, o tyle nie wyrażał on sprzeciwu wobec tego szczególnego opisu zdarzeń przedstawionego przez współoskarżonego.

15. Uwzględniając wszystkie przedstawione powyżej podstawy, sądzimy, iż w sprawie skarżącego nie tylko władze krajowe nigdy nie zostały powiadomione o jego rzekomej niedostatecznej znajomości języka rosyjskiego ani o jakichkolwiek innych możliwych nieprawidłowościach w tłumaczeniu ustnym, ale również nie miały powodu, by zakładać, że skarżący miał trudności ze zrozumieniem tego języka. Nawet w swoim odwołaniu skarżący, który był reprezentowany przez adwokata, nie podniósł takiego zarzutu. W związku z tym uważamy za uzasadniony wniosek Sądu Najwyższego, podtrzymany przez Trybunał Konstytucyjny, że skarżący posiadał wystarczającą znajomość języka rosyjskiego. W konsekwencji stwierdzamy, że postępowanie karne przeciwko skarżącemu jako całość było rzetelne i że w związku z tym nie doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 i 3 Konwencji.